O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2004-yil, 9-yanvar • № 2 (3729)

МАҲОРАТ ВА БУРЧ МАСЪУЛИЯТИ

Ўзбекистон телерадиокомпанияси раисининг биринчи ўринбосари Низомиддин МАҲМУДОВ билан суҳбат

— Низомиддин ака, бугунги кунда телевидениесиз ҳаётимизни тасаввур қилиб бўлмайди. Матбуот нашрларининг ҳеч бири ТВ билан рақобатлаша олмайди. Бу бор ҳақиқат. Йил охирида матбуот ходимларини обуначиларнинг миқдори ташвишга солиб туради, ТВ бу ҳақда деярли қайғурмайди: унинг "обуначиси" нақд...

— "Қайғурмайди" деган фикрингизга қўшилмайман. Нашрлар йилда икки марта обуна мавсуми ўтказсалар, биз ҳар куни ўтказамиз, яъни ҳар куни томошабинга ҳисоб берамиз. Нашрларнинг бу борада бироз имтиёзлари бор: дейлик, маълум муддатга обуна уюштириб олингандан сўнг ўша муддат ўтгунча газетхон (журналхон) истаса-истамаса ўша нашрни олиб туради. Чунки пул тўлаган. ТВда эса, агар маълум канал ёқмаса, ўша дақиқанинг ўзида бошқа каналга ўтиш имконияти бор. Яъни бир неча сония ичида ТВ ўз мухлисидан ажралиб қолиши ҳам мумкин. Шу сабабли ТВ ҳар куни томошабин билан ҳисоблашишга, унинг дилига, юрагига киришга, айни ўша пайтда уни қийнаб турган кўнглидаги гапларни олиб чиқишга, воқеа юз бергандан сўнг маълум сониялар ёки соатлар ичида **"Нима?", "Қачон?", "Қаерда?"** деган эҳтиёжини узлуксиз қондириб туришга мажбур. Бу соҳада ҳам ТВ нашрларга нисбатан "тезкор". ТВ ёки радио нашрлар каби маълум муддатларда "ҳисоб" бермаслиги бу имтиёз эмас, аксинча, масъулиятдир.

— Лекин ўтган йил охирларида нашрлар каби ТВ ва радиода томошабин ҳамда тингловчилар фикрини бевосита ўрганишга мўлжалланган роликлар пайдо бўлди. Бу ҳақда тўлиқроқ маълумот берсангиз.

— Тушундим. Биз ўтган йили ноябр ойидан бошлаб томошабинлар ва тингловчиларга 2003 йилда эфирга узатилган ва 2004 йилда эфирга узатиш мўлжалланган кўрсатув ва эшиттиришларимиз ҳақидаги фикрларини билиш учун бу роликларни ташкил қилдик. Асосий мақсадимиз — кўрсатув ва эшиттиришлар сифатини ошириш, уни томошабинга яқинлаштириш. Бу роликлар томошабин ҳамда тингловчига телевидение ва радио ҳақида ўзининг холис фикрини билдириш имконини бериш учун ташкил этилди ва ўтган муддат шуни кўрсатдики, ўзига хос бу мулоқотга чорлов ишончни оқлади. Бундан ташқари, ТВ ва радио ҳақида томошабинлар ҳамда тингловчилар фикрини ўрганиб туриш учун компаниямизда ўтган йил охирида "Малака ошириш, ҳудудий ва нодавлат телерадиолари билан ишлаш" департаменти таркибида "Таҳлил ва тавсия" бўлими ташкил этилди. Бу бўлимда ҳам турли сўровлар, хатлар, бевосита уюштирилган мулоқотлар орқали жамоатчилик фикрини ўрганиб, таҳлил қилиб борилди. Шунингдек, янги йил режаси лойиҳаси бўйича икки-уч ой мобайнида турли ижодий жамоалар, вилоятлардаги корхона-ташкилотлар, турли тоифадаги мухлислар, жамоат ҳамда нодавлат ташкилотларнинг ҳам фикр-мулоҳазалари олинди. Томошабинлар билан бевосита мулоқотлар ўтказилди. Улар очиқ тарзда ё ижобий, ё салбий фикрларини билдирдилар. Бу мулоқотлар эфирга ҳам берилди. Айнан шу сўров ва жамоатчилик фикри, таклифларига асосланиб, 2004 йил режаси такомиллаштирилди. Бунинг учун барча телетомошабинлар, радиотингловчилар, ташкилотларга, албатта, катта раҳмат.

— Бу таклифлар кўрсатувлар ва эшиттиришлар жадвалига таъсир қилди демоқчисиз, шундайми?

— Ҳа. Биз таклифларни ўрганиб чиққач, 2003 йилда рейтинги паст ёки томошабин, тингловчининг ўринли эътирозига сабаб бўлган кўрсатувларни, бошловчиларни ҳам эфирдан олишга қарор қилдик. 2004 йилдаги жадвалимизга, имкон борича, томошабинга яқин ва савияси баланд кўрсатувларни жойлаштиришга ҳаракат қилдик. Мен ҳамма кўрсатувларимиз шундай бўлади, деган ваъдадан йироқман. Телерадиожурналистикамизда ҳали жуда кўп муаммолар бор. Ҳали ҳам ўзларини чинакам теле ёки радио журналисти сифатида намоён этолмаётган ходимларимиз йўқ эмас. Муаммо шундаки, кўрсатувни тайёрлаш ижодий жараёни мақоладан кескин фарқ қилади. Мақоланинг савияси, сифати, дейлик, ҳатто энг майда ижодий томонигача фақат муаллиф жавобгар. Кўрсатув эса муаллифдан тортиб, чироқчигача бўлган ўнлаб кишининг ижодий ҳамкорлиги маҳсули. Агар бу ҳамкорликнинг битта бўғинида масъулиятсизлик билинса, кўрсатувнинг сифати тушиши аниқ. Шу сабабли, кўрсатувга фақат бир кишининг ижоди, деб қараб бўлмайди. Ана шу ижодий гуруҳ фаолиятида якдиллик бўлса, кўрсатув жонли чиқади. Янги йилдаги кўрсатувларимизни жадвалга киритишдан олдин, биз ижодий гуруҳлар қай даражада шаклланганига ҳам эътибор қаратдик ва, асосан, ижодий гуруҳлари шаклланган кўрсатувлар режамиздан жой олди. 2004 йилни давлатимиз раҳбари "Меҳр ва мурувват йили" деб атади. Бизнинг 2004 йил режамизда ана шу йўналишдаги кўрсатувларга кенг ўрин берилган. Бу кўрсатувларнинг қуруқ ҳисобот кўрсатувлари бўлиб қолмаслигига ҳаракат қиламиз. Тўртала каналда меҳр ва мурувват тарғиботига бағишланган ўнлаб кўрсатувлар, шоулар ташкил этилади. Саҳна асарларини намойиш этишни ҳам белгилаб олинди. Кўплаб таъсирчан роликлар ишланди ва ишланмоқда.

Шу билан бирга, биз 1 июн "Халқаро болалар куни"га ўзига хос тайёргарлик кўряпмиз, яъни шу куни катта марафон ўтказиб, юртимизнинг барча тадбиркорлари ва мурувватли кишиларини таклиф қилиб, умумий хайрия куни ўтказишни ҳамда шу куни тушган маблағни болалар уйларига ўтказиш ташаббуси билан ҳам чиқяпмиз. Бундан ташқари, йил давомида яна бир нечта худди шундай марафонлар ўтказиш ҳамда тушган маблағни боқувчиси йўқ, ёлғиз, ногирон одамларга ажратишни уюштириш ва бу катта тадбирга бош-қош бўлиш режаларимиз бор. Биз янги йилда шундай ишлайликки, бирдамлик, ҳамдамлик, бировнинг дардини ўзимнинг дардим, деган тушунча кучайсин, яъни чинакам маънодаги бир-биримизга бўлган меҳр яққол сезилсин, ҳеч ким ўзини эътибордан четда қолгандай сезмасин. Бундай умуммиллий руҳни пайдо қилишда ТВнинг роли катталигини эътиборга олиб, айнан шу йўналишда кўрсатув ва эшиттиришлар тайёрлаш барча каналларнинг режаларига киритилган.

Давоми иккинчи бетда.

14 ЯНВАР — ВАТАН ҲИМОЯЧИЛАРИ КУНИ

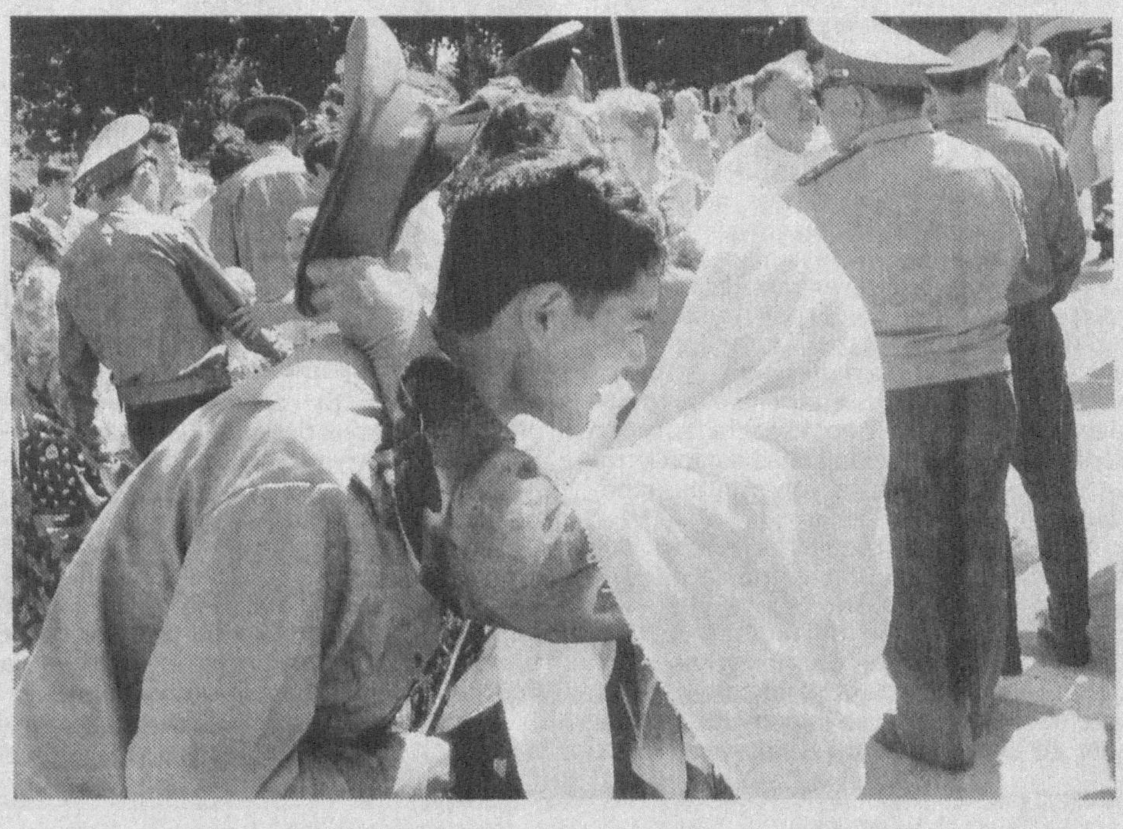

ШЕЪРИЙ ЛАҲЗА

ДИЛДАН СЕВИБ ЎЗБЕКИСТОННИ

Билаклари кучга тўлишган,
Ҳар томон-ла роса келишган,
Дилдан севиб Ўзбекистонни
Мард йигитлар ҳарбий бўлишган.

Ҳужум қилмас кўкдан бургутлар,
Қуёш юзин тўсмас булутлар.
Халқимиз тинч, мусаффо осмон,
Чин ўғлонлар юртни қўриқлар.

Бири айлар самода парвоз,
Бири чаққон мисоли дорбоз.
Ҳарбий касбинг устаси бари,
Бир-биридан ўтишар шоввоз!

Қўрғонимиз мустаҳкам синчдир,
Барқарорлик чексиз севинчдир.
Ўз постида ҳушёр турганнинг,
Билиб қўйинг, Ватани тинчдир.

Душман бўлар ер билан парча,
Пешонадан очилар дарча.
Бир бор бунга уринганларнинг
Тақдири не, билади барча.

Билаклари кучга тўлишган,
Ҳар томон-ла роса келишган.
Дилдан севиб Ўзбекистонни
Мард йигитлар ҳарбий бўлишган.

Абдураззоқ ОБРЎЙ

«УСТОД БИР НАВБАТ УЛУҒ ТОШ ОТТИ...»

БОБУР — МИЛЛИЙ АРТИЛЛЕРИЯ АСОСЧИСИ

Ватанимиз мустақилликка эришгач миллий давлатчилигимиз асосини ташкил этувчи жуда кўп имкониятлар қўлга киритилди. Шулардан бири қуролли кучларимизнинг ташкил этилганидир. Бугунги кунда миллий армиямизда ўтказилаётган туб ислоҳотлар, янгиликлар қатори, аждодларимиз ҳарбий санъати тарихини ўрганиш, муҳорабаларда кўрсатган мардликлари, топқирликлари, янги қурол-аслаҳалар яратишдек ижодкорликка интилишларидан ибрат олиш ҳам фойдадан холи эмас.

Тарихда ўтган ҳарбий муҳорабалар сирлари, армияни сақлаш, тартиб билан иш юритиш, уни янги аслаҳалар билан бойитиш тажрибалари бугунги ёш аскару зобитларимизда Ватанга муҳаббат, ўтмишимиздан ғурур, янгилик яратишга ҳавас уйғотиши шубҳасиз. Айниқса, Амир Темур ва Заҳириддин Бобурнинг ҳарбий маҳоратини, уларнинг юксак жанг тажрибаларини имкон қадар ўрганиб, мустақил юртимиз мудофаа тарихининг айрим саҳифаларини тўлдириш долзарб вазифалардандир.

Мазкур мақолада биз шу катта мавзунинг бир жиҳати — Заҳириддин Муҳаммад Бобурнинг миллий артиллериямиз асосчиси сифатидаги фаолияти ҳақида сўз юритмоқчимиз.

Заҳириддин Бобур Ҳиндистонни тасарруфига киритгунга қадар, энди қирқ ёшни қоралаётган паллада юрт олиб юрт берган, муҳорабаларда суяги қотган, дўст вафосидан кўра атрофидагиларнинг хиёнати, бевафолигидан кўп озор чеккан саркарда эди. Унинг ягона мақсади бобоси Амир Темурнинг бепоён салтанатини асраш, кўпинча ўзларининг тор манфаатларини кўзлаб, низо-жанжаллар гирдобига тушаётган тахтпараст беклар бошини бириктириш эди.

Бобур Ҳиндистонга юриш қилгунга қадар, аввал Мовароуннаҳрда Аҳмад Танбал, кейинчалик Хисравшоҳ, Шайбонийхон, Бухоро учун курашда Абдуллахон билан жанг қилган, ғалабалар нашидасини сурган, мағлубиятлар аламини тортган — улкан муҳораба мактабини ўтаган. Бобур юз-юз эллик минг аскар, айниқса, икки мингта жанговар филга (таъбир жоиз бўлса, бу филлар ўша пайтда муҳораба майдонида бугунги танк вазифасини ўтаган) эга ҳинд саркардаси Иброҳим Лўдий армиясига қарши нисбатан кам сонли лашкар билан курашиб, ғалаба қозонган.

Бу жангларда Бобур туфанг мавқеига катта эътибор беради. У, биринчи галда, ҳинд, пушту ва балужларнинг жанг майдонида ҳали бу аслаҳага дуч келишмаганини билиб, ундан руҳий таъсир воситаси сифатида ҳам фойдаланади. Кашмир яқинидаги Бажавр жангида унинг туфангчилари шижоат кўрсатиб, ғанимни таҳликага солиб қўйишади. Бу эса Бобурга янада мукаммалроқ қурол яратиш ғоясини беради: «Бажавр эли чун туфангни кўрмайдур эдилар, туфанг унидин ҳеч парвое қилмадилар, балки туфанг унини эшитгач тамасхур қилиб, муқобалада шаниъ ҳаракатлар қилурлар эди. Ўшал куни Устод Алиқули беш кишини туфанг била отиб йиқди. Ўзга туфангандозлар ҳам туфанг отмоқта бисёр жалодат кўрсатиб, яхшилаб оттилар. Калқондин, жибадин, говсардин ўткара-ўткара, йиқита-йиқита оттилар. Оқшомғача шоядким, етти-секкиз-ўн бажаврий туфанг била йиқилди. Андин сўнгра андоқ эдиким, туфангнинг зарбидин бош чиқара олмаслар эди».

Давоми иккинчи бетда.

ЭЪТИРОФ

АҲИЛЛИККА ДАЪВАТ

Ўзбек Миллий академик театри зали ҳар доимгидек томошабинлар билан гавжум. Спектакл бошланишида томоша зали узра миллий эстрадамизнинг ёрқин юлдузи, марҳум Ботир Зокиров (жойлари жаннатда бўлсин) ижросидаги "Араб тангоси" қўшиғи янгради. Гулдурос қарсаклар остида парда кўтарилиб, саҳнада Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Жамшид Зокиров намоён бўлди. Бугун у таниқли драматург Санжарали Имомов асари асосидаги "Эргинамнинг орзуси" спектаклида бош қаҳрамон — Эркак ролини ижро этмоқда. Яна бир бош қаҳрамон — Аёл ролида Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Гавҳар Зокирова.

Асар муаллифи С.Имомов, уни саҳналаштирган режиссёр Микоэл Хачатуров, мусиқа сараловчи Анваржон Эргашев ҳамда бош ролларни ижро этган Г.Зокирова ва Ж.Зокировлар турмуш чорраҳаларида ҳар қадамда дуч келинадиган тотли дамлар ва нохуш муносабатлар, қувонч ва ўкинчлар, меҳр-оқибат ва туҳмат-хусуматлар, бир-бирларини ардоқлашу хўрлашлар, қўйингки, эр-хотин ўртасидаги муносабатларни шарқона йўсинда рўй-рост кўрсатишни мақсад қилиб қўйганлар. Кўпчилик томошабинларнинг фикрича, улар "эргинасининг орзуси" асли пуч, "нимани эксанг, шуни ўришинг" муқаррар эканлигига ёшларни ишонтириш, энг муҳими, замондошларимизни турмушда хатарли, саробга элтувчи берк сўқмоқни танламасликка даъват этиш билан, аҳилликка чорлаш йўлини танлаганлар. "Муштарак мақсадимиз, — дейди Гавҳар Зокирова, — мустақил юртимизнинг ҳар бир хонадонида ўсиб-улғаяётган авлод онгида оила муқаддаслиги ҳақидаги тушунчани шакллантириш, уларни келажакда мустаҳкам турмуш қуришга, оила ва жамият учун муносиб фарзандлар тарбиялашга даъват этишдир. Агар оз бўлса-да, бунга ҳисса қўша олсак беҳад хурсанд бўлардик".

— Бу спектакл ва Зокировлар яратган "эр-хотин" образлари замирида ўзига хос фалсафий аҳамиятга молик аччиқ ҳақиқат ётибди, — дейишди томошабинлардан Зумрадхон, Румияхон Жалолова ҳамда Наргизахон Ўринбоевалар. — Энг муҳими, асар ёшларни тарбиялашда катта аҳамиятга эга долзарб мавзуда ёзилган. Бош роллар Гавҳар ва Жамшид Зокировлар томонидан қиёмига етказиб ижро этилгани бизни ғоят қувонтирди.

Холмирза МАТКАРИМОВ

СЕН ЁНМАСАНГ, МЕН ЁНМАСАМ...

АКС-САДО

Мен "ЎзАС"нинг ўтган сонида Сирожиддин Саййиднинг "Шоир ва шоирчилик" сарлавҳали мақоласини катта изтироб билан ўқиб чиқдим. Газетанинг ўтган йил охирги сонида босилган Баҳром Рўзимуҳаммаднинг "Ички нигоҳ бўлмаса..." деган мақоласида ҳам шу мавзу кўтарилган эди. Яъни муҳтарам домламиз Озод Шарафиддинов айтганларидай, шеър кўпу шоир кам...

Баъзи шеърфурушларга ҳайронман: ўзидан бошқа ҳеч ким ўқимайдиган жўн қораламасини пеш қилиб, керилишади, таҳририятма-таҳририят кўтариб юриб, шоирлигини рўкач қилишдан уялишмайди. Бироқ бугун бемаза қовуннинг уруғидек кўпайиб кетган саёз қўшиқни танқид қилишмайди. Ёки айтайлик, бирор нашриётда "ҳомийлик асосида" босилиб чиққан бемаза китобни танқид қилиб, адабий савиямиз юксаклигини ҳимоя қилувчи мақола ёзмайди.

Бирор кўчадаги беўхшов, хато ёзувдан ҳам асаби бузилиб, унинг тўғри ёзилишини талаб қилмайди. Тавба дейман, шеърини ўқисангиз нуқул... осмондан келади.

Ҳеч бўлмаса, ҳаётдаги бирор эзгулик, яхшиликдан дили ийиб, меҳр-муҳаббатни улуғлайдиган нарса ҳам ёзмайди, у гўё буларни мутлақо кўрмайди.

Бундай "қўлбола шоир"чаларнинг ижодини агар синчиклаб кузатсангиз, гоҳо устомон тақлидчига дуч келасиз, ўзларини йиғламсираётганга солишади, сўнг эса бирдан даҳолиги тутиб кимгадир ақл ўргатмоқчи бўлишадими-ей... Ахир, қарқуноқдан булбул чиққанини ким кўрибди? Агар шоир гўзалликдан завқланмаса, эзгуликни ҳимоя қилмаса, дили завқ-шавқдан ёхуд изтиробдан ёнмаса... улуғлар айтганидек, одамлар кўнглига эзгулик чироғини ким ёқади?

А. САЪДУЛЛАЕВ

ЛУҚМА

ЎҒИРЛАНГАН ШЕЪР

Яқинда Ўзбекистон телевидениесининг "Ёшлар" телеканалида бир қўшиқ эшитиб қолдик. Бу қўшиқ бир ой ичида бир эмас, икки-уч маротаба янграгандан кейин, унга муносабат билдиришни лозим деб топдик.

Қўшиқни ёш хонанда Қаҳрамон Абдуллаев ижро этган. Шеър муаллифи деб Ҳавасхон Шокирова берилган. Унда шундай сатрлар бор:

Дунё дилгир, "Ёр-ёр" айттил,
Эй кўзлари хуморим...

Бу гаплар, шеър оҳанги бизга негадир таниш туюлди. Қўшиқ давомида таниш сатрларга дуч келавериб, ҳайратимиз ортгандан орта борди. Қўшиқнинг:

Ўтган ою йилларимни
Мен бир туш деб билгайман, —

деган жойига келганда тоқатимиз тоқ бўлди.

Энди шоир Сирожиддин Саййиднинг "Тўй оқшомида" шеъридан парчалар келтирамиз:

Дунё ҳазин, "Ёр-ёр" айттил
Эй кўзлари қуралай,
"Ёр-ёр"ингдан ўлган эдим,
"Ёр-ёр"ингдан тирилай.
Ўтган ою йилларимни
Мен бир туш деб билгайман.
Бўйнингдаги холингни бер,
Дилга нуқта қилгайман.

Изоҳга ҳожат бўлмаса керак. Албатта, "Ёшлар" телеканалидагиларнинг ҳар бир шеърни ким ёзганини текшириб ўтиришга вақтлари етмайди. Хонанда укамизнинг саводхонлик даражасига баҳо бериб ҳам ўтирмаймиз. "Ҳавасхон опамиз ҳам бир ҳавас қилибдилар-да", деб қўя қолишимиз мумкин эди. Лекин бошқа бировнинг шеърига чалакам-чатти либос кийдириб, ўз шеърим деб эълон қилинишини ҳеч ҳазм қилолмадик. Қолаверса, Сирожиддин Саййиднинг юқоридаги шеъри иқтидорли хонанда Абдуваҳоб Тошматов ижросида маромига етказиб айтилган. Фақат телеэкран орқали берилмаган, холос. Шеър кимники, қўшиқ кимники, деган саволлар туғилгани учун ҳам, бу борада инсоф, андиша сингари оддий инсоний тушунчалар хотирдан чиқмасайди, деган илинж ва умид билан хат ёзмоққа мажбур бўлдик.

Нарзулла ХОЛОВ,
Омонулла ХОЛИҚОВ
Сурхондарё вилояти

АСКИЯЧИЛАР БЕЛЛАШУВИ

Ўтган йил охирида Жанубий Қозоғистон вилояти Сайрам туманидаги вилоят ўзбек драма театри биносида "Сайрам қаҳқаҳаси — 2003" биринчи халқаро аския фестивали ўтказилган эди. Унда Қирғизистон, Ўзбекистон ва Қозоғистондан келган аскиячи гуруҳлар беллашдилар.

Ҳакамлар ҳайъати қарори билан фестивалнинг олий соврини ҳамда вилоят ҳокимининг совғаси Абдулла Акбаров раҳбарлигидаги фарғоналик акскиячиларга берилди. "Энг топқир аскиячи" соврини ҳам фарғоналик аскиячи Баҳодир Шокировга топширилди. Биринчи ўрин Жанубий Қозоғистон вилояти Сайрам туманидаги Турсунхўжа Хонхўжаев бошчилигидаги аскиячилар гуруҳига берилди.

Ўшлик Муҳаммаджон Шокиров "Энг қувноқ аскиячи" деб эътироф этилди. Туркистон тумани ва Қирғизистон республикаси аскиячилари ҳам соврин ва фахрий ёрлиқларга сазовор бўлдилар.

Фестивал якунида эстафета туркистонликларга топширилди. Аскиячи гуруҳлар бу йил Туркистон шаҳрида учрашадиган бўлдилар.

«УСТОД БИР НАВБАТ УЛУҒ ТОШ ОТТИ...»

БОБУР — МИЛЛИЙ АРТИЛЛЕРИЯ АСОСЧИСИ

Боши биринчи бетда.

Юқоридаги парчадан муҳорабада туфангчилар яхши ҳаракат қилишгани, натижадан Бобурнинг қувонгани кўриниб турибди. Бироқ унинг хаёлига туфангдан кўра мураккаброқ аслаҳа яратиш фикри келади ва изланади. У Хуросон ва Мовароуннаҳрдаги жангларда «Рум дастури била» уруш олиб борган. Бу услубдаги жангда ҳарбий аробалардан фойдаланиш кўзда тутилган. Шу дастурга Бобур янгилик киритишга ошиқади: туфангчиларнинг жанг майдонидаги ўрнини алмаштириб, улардан олдин янги ихтироси бўлган аробаларни қўяди. Бу янгилик аввалги туфангандозлар кўрсатган жасоратдан кўра самаралироқ бўлади ва Бобурга янги изланишлар эшигини очади: «Рум дастури била аробаларнинг орасида занжир ўрнига... арғамчилар эшиб, бир-бирига боғлайдилар. Ҳар икки ароба орасида олти-етти тўра бўлғай. Туфангандозлар бу ароба ва тўраларнинг кейнида туруб, туфанг отқайлар. Бу асбобнинг тартиби жиҳатидин беш-олти кун бу юртта таваққуф бўлдук».

Заҳириддин Бобур ҳарбий қуролни янада такомиллаштириш, «фаранги» отиш устида ўйлай бошлайди. «Фаранги», бугунги ибора билан айтганда, ўқ отар тўп бўлиб, биринчи марта Бобур томонидан ҳинд муҳорабасида қўлланилган. Бундан олдин ҳам бу қуролнинг одмироқ нусхасидан фойдаланилган. Бобур туфангни такомиллаштириш, душманнинг кенгроқ майдондаги сафига зарба берадиган фарангий қурол ясашга астойдил киришади.

Шундай қилиб, 1525 йил воқеалари баёнидан бошлаб, «Бобурнома» саҳифаларида Устод Алиқули — ҳарбий тўп ясовчи уста номи тез-тез келади: «Устод Алиқули ҳам ғулнинг олдидин неча қатла яхши фарангилар отти. Мустафо тўпчи ҳам ғулнинг сўл қўлидин ароба устидаги зарбзанлар била яхши зарбзанлар отти». Мазкур парчадаги бир жиҳатга эътибор берайлик: Бобур ҳарбий аслаҳалари қаторига энди аробаларга ўрнатилган зарбзан қурол ҳам қўшилган.

Туфанг, тўп, зарбзанларнинг душман аскарларини ваҳимага солгани Бобурда янги ғояларни амалга ошириш иштиёқини туғдиради ва бу ишнинг устаси Устод Алиқули билан бирга мутлақо янги қурол — артиллерия аслаҳасининг илк намунасини яратишга киришади. Бобурнинг бу ишни охирига етказгунга қадар сабр-бардош, чидам, узлуксиз изланиш олиб боргани ғоят ибратлидир.

Ҳиндистондаги Бийана қўрғонини эгаллаш анча мушкул кечади. Қўрғоннинг баландлиги, ичкарига киришнинг мушкуллиги бор ҳарбий имконият билан уни эгаллашга йўл бермайди. Шунда Бобур янги қуролини маълум бир жойга ўрнатиб, катта ҳажмдаги нишон ўқини узоқроқ масофага етказадиган ускуна устида

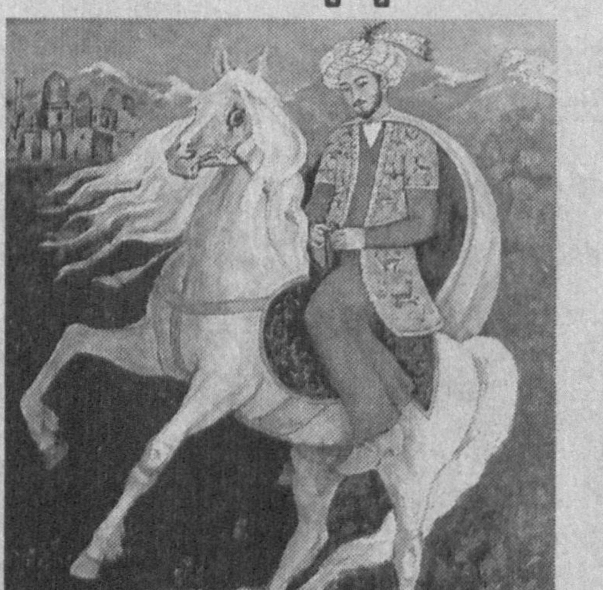

иш бошлайди. Бу ғояни Устод Алиқулига айтиб, топшириқ беради. Қисқа вақт ичида Устод Алиқули ускуна мажмуаси билан тайёр бўлганини билдиради. Бобур бу аслаҳанинг «қозон қуярининг тафарружига бордик», деб ёзади. Бунда «қозон» тўпнинг пороххонаси бўлиб, унинг чидамлилиги, ҳисоб-китоби (ўтга дош бериш даражаси, тебраниш ҳолати, ўқни аниқ масофа ва мўлжалга етказа билиши ва бошқалар) аниқ бўлиши лозим эди.

Устод Алиқули билан «ҳаммуаллифликда» янги қурол яратиш жараёни Бобурнинг инсон руҳий кечирмаларининг билимдони эканини кўрсатадики, «Бобурнома»даги Устод Алиқулининг ҳолати тасвири бунга мисол: «Бийана ва баъзи кирмаган қўрғонлар маслаҳатиға бир улуқ козон Устод Алиқулиға буюрилиб эрдиким, қуйғай. Ўра ва жамиъ масолиҳини тайёр қилиб, манга киши йиборди. Душанба куни муҳаррам ойининг ўн бешида (эътибор берайлик, Бобурнинг ўзи ҳам бу тарихий воқеанинг кунини аниқ бермокда, назаримизда унинг ўзи ҳам бу янгиликни тарихий воқеа эканлигини таъкидлаган бўлса ажаб эмас — Ҳ.Қ.) Устод Алиқулининг қазон қуярининг тафарружиға бордук. Қозон қуяр ернинг гирдида секкиз кўра қилиб, олотни эритибтур. Ҳар кўранинг тубидин бир ариғе бу қозоннинг қолибиға рост қилибтур. Биз борғоч, кўраларнинг тешукларини очти, ҳар ариғдин эриган олот сувдек шарилдоб қолибға кирар эди. Бир замондин қолиб тўлмай, бу кўралардин келатурган эриган олотнинг келмоғи бирар-бирар мунқатиъ бўлди. Кўрада ё олотта қусуре бор экандур. Устод Алиқулиға ғариб ёмон ҳолате бўлди. Дарин эдиким, ўзини қолиб ичидаги эриган мисқа ташлағай. Устод Алиқулиға дилжўйлик қилиб, хилъат кийдуруб, бу инфиъолдин чиқардук».

Мазкур матннинг охирги жумласига эътибор берайлик: бунда ҳунарманд меҳнатини ғоятда қадрлайдиган, қўл остидагиларга адолат ва инсоф билан ҳукм чиқарадиган саркарда Бобур шахсияти гавдаланади. Шунингдек, парчада Бобурнинг буйруғига кўра, жуда масъулиятли муҳораба олдидан аниқ муддатда ясалиб, амалга татбиқ этиш лозим бўлган аслаҳа ҳақида гап кетаётир. Илк тажриба муваффақиятсиз чиққан. Шунга қарамасдан, Бобур бошланган ишининг самарасига ишонади, Устод Алиқулини ўта ўнғайсиз ҳолатдан чиқариб, кўнглини кўтаради, ҳатто инъомлар ҳадя этади. Бу ўз навбатида, Бобурнинг ижодкор шахсга муносабатини, янгилик яратиш сабр-бардош талаб этишини чуқур англаганини кўрсатади.

Жазо ўрнига мукофот олган уста бутун қобилиятини ишга солиб, тажрибада синалаётган тўпнинг қусурини топади ва бу хабарни Бобурга етказишга шошилади. «Устод Алиқули кўп башошат била киши йиборибтурким», дер экан, Бобур устанинг тўпдаги камчиликни қисқа муддатда аниқлаб, яна зудлик билан бу масаладан лашкарбошини хабардор этишни ўз бурчи деб билганини таъкидлайди: «Бир-икки кун қолиб совуғондан сўнг очтилар. Устод Алиқули кўп башошат била киши йиборибтурким, қозоннинг тош уйи бекусурдур (бунда бир масалага диққатни қаратиш зарур: тўпни яратишда унинг қозони — пороххонаси, назаримизда, техник жиҳатдан энг мураккаб муаммо бўлган кўринадики, Бобурнинг хавотири ҳам Алиқулининг аслаҳанинг шу нозик қисми бутунлигидан хурсандчилигини шоҳга етказишга шошгани ҳам шу билан изоҳланади — Ҳ.Қ.). Дорухонасини қуймоқ осондур. Қозоннинг тош уйини чиқариб,жамеъни анинг ислоҳиға таъйин қилиб, ўзи қозоннинг дорухонасини қуймоққа машғул бўлди».

Хуллас, Бобурнинг сабри, устанинг маҳорати тез орада юксак натижа беради: ҳарбий аслаҳалари ичида энг қудратли, муҳорабаларда душманга даҳшат солувчи тўп яратилади: «Якшанба куни ойнинг секкизида Устод Алиқули ўшул улуқ қозони билаким, қуярда тош уйи бенуқсон эди, тош отарида таварружиға бордим. Намози дигар бор эди, тош отти. Минг олти юз қадам борди. Устодга камар ханжар ва хилъат ва тупчоқ от инъом бўлди». Бобур бу ўринда икки масалада ўзининг синчковлигини намоён этаётир: биринчидан, у тўп нишонининг масофасини аниқ белгиламокда, чунки бу қуролнинг асосий сифат белгиси — ўқ қанчалик узоқроққа етишига боғлиқ. Иккинчидан, унинг Устод Алиқулига қилган инъоми фақат энг катта хизмат кўрсатган, эътиборли кишиларга аталадиган совға бўлиб, бу ҳам Бобурнинг мазкур масалага нечоғли эътибор билан қараганини кўрсатиб турибди.

Устод Алиқулининг ютуғи Бобурни қаноатлантирган, албатта. Аммо у тўпни янада такомиллаштириш, зарба бериш қудрати ва ўқининг учиш узоқлигини ошириш устида бош қотирган. Изланиш ва тажрибалар, аввалги лойиҳага нисбатан натижали бўлса-да, нуқсондан ҳоли эмас эди. «Якшанба куни Устод Алиқули улуғ қозон била тош отти (бунда Бобур атай «қозон»га «УЛУҒ» сўзини илова қилмокда — Ҳ.Қ.) Агарчи тоши йироқ борди, вале қазон пора-пора бўлди. Бир пораси жамеъни бости. Бу жумладин секкиз киши ўлди». Тажриба чоғида тўпнинг қозонхонаси ёрилиб, бир парчасигина саккиз кишининг жонига зомин бўлган экан, **бу тўпнинг катталиги қанча бўлган? Бобур даврида бунчалик иссиқбардош, юқори даражадаги ўтга чидамли металлар қаердан олинган? Бу саволларга бериладиган жавоблар миллий армиямиз тарихига доир ихтиролар таҳлилига боғлиқки, бу ўринда биз турли соҳалардаги олимларимизнинг жавобига бугунги ўқувчининг чанқоқлигини айтишни истар эдик.**

Хуллас, Заҳириддин Бобур масалага жиддий қарайди: тўп ўрнатиладиган жой тупроғи, тупроқнинг таркиби, ернинг тўп зарбига бардошлилиги, муҳораба майдонининг мувофиқлигини ўрганади ва бу ишлар назоратини бевосита ўз қўлига олади. Тўп отишда, тажриба чоғидаги каби, фожиа такрорланмаслигини истаб, бу ишни ўрганишга масъул «мутахассислар ва белдорлар»дан иборат ҳайъат тайинлайди. Ана шу ишлар бажарилиб, кўнгли тўлгандан кейингина бошқа қурол, анжомларни ҳозирлашни буюради: «Устод Алиқули тош отар учун бир боғда ясси ерни ихтиёр қилди. Муҳассислар ва белдорлар таъйин бўлдиким, қозон қурари учун булжор қўпорғайлар. Жамиъ черик элига фармон бўлдиким, тўра ва шоту ва навкари тўраниким, қалъагирлик асбобидур, тайёр қилгайлар».

Шу ўринда бир масалага диққатни тортмоқчимиз. Бобур янги ихтиро қилинган тўпни жангга ҳозирламагунча эгаллаши қийин бўлган қўрғон ҳужумига ўтмаган. «Бобурнома»да Бийана қўрғонининг жуда баланд, мустаҳкамлиги бир неча марта такрор айтилганки, унга қилинган ҳужумлар зое кетиб, мақсадга эришилмаган. Анча мукаммаллаштирилган тўпнинг яратилганига ишонч ҳосил қилганидан сўнг Бобур «қалъагирлик асбоб»ларини ҳозирлаш вақти етганини билдирмокда. Шундан ҳам бу аслаҳанинг яратилиши Бобурнинг Ҳиндистонни ўз тасарруфига киритишида нечоғли зарур бўлганини билиш мумкин.

Заҳириддин Бобур Иброҳим Лўдийга қарши муҳорабага жуда жиддий ҳозирлик кўради. Бу унинг учун ҳаёт-мамот жанги эди. «Бобурнома»нинг шу жангга оид саҳифаларини ўқир эканмиз, Бобурнинг муҳораба майдонларида лашкари жойини белгилашида, аскарларни душман зарбасидан ҳимоя этиб, ҳисобсиз қирғинларга йўл қўймасликда, аввало, ўзи яратган, такомиллаштиришда бош бўлган тўпларга, тўпчилар хавфсизлигини таъминлашга диққат қилганини кузатамиз. У аввал тўп ўрнатиладиган майдонни танлаб, тўпни жойлаштириб, кейин муҳорабанинг бошқа бўғинларига эътибор қаратган: «Устод Алиқулининг фарангий ва зарбзан отмоғини тафарруж қилдим. Ушбу кун Устод Алиқули фарангий тоши била икки кемани уруб синдуруб, ғарқ қилди. Мустафо ҳам ул юздин фарангий тоши била икки кема уруб синдуруб, ғарқ қилди. Улуғ қозонни жанг жойиға элтиб, ерини ясамоққа Мулло Ғуломни муҳассил қўюб, бир пора ясавуллардин ва жалд йигитлардин анга кўмак таъйин қилиб, ёниб келиб, ўрду тўғриси бир оролда маъжун едук.»

Бобур Мулло Ғулом исмли кишига тўпларни ўрнатиш ишини назорат қилишни тайинлаб, ўзи оролчага бориб нафасини ростлар экан, шу жойдан туриб тўпсозлар ишини кузатади, зарур топшириқларни бериб, бу жараённи бир лаҳза ҳам назаридан четда қолдирмайди: «Намози пешин Устод қошидин киши келдиким, тош тайёр бўлубтур, не фармон бўлур? Фармон бўлдиким, бу тошни отсун, яна мен борғунча яна бир тошни тайёр қилсун».

Бобур ўзининг бу яратувчилик фаолияти, ихтироси натижасини Иброҳим Лўдийни буткул тор-мор этганда кўп эслайди. У жанг майдонидан ғолиб чиқаркан, «бенгалийларнинг оташбозлик била шуҳрати бор эди», деб ҳинд лашкаридаги ҳарбий мушак отишларни ўзининг тўплари зарбалари билан қиёслайди ва бу жараённи таҳлил этиб, фахр билан ўз туйғуларини яширмай шундай ёзади: «Намози дигарда кичкина Бангалий завраққа кириб, мўлжор қўпорғон ерга бордим. Устод бир навбат улуғ тош отти, яна бир неча фарангий отти. Бангалийларнинг оташбозлиқ била шуҳрати бор эди, бу навбат яхши синадук, бир ерни чоғ қилиб отмайдурлар, ҳар тавр била отадурлар».

«Бобурнома»да 1528 йилнинг охиридаги воқеалар тасвирида Бобур уста номини аввалгидек Устод Алиқули деб эмас, балки УСТОД билан келтиради. Бу бежиз эмас. Бу, биринчи марта Бобурнинг юксак бир нияти, орзуи — ўша даврда мукаммал тўп яратишни амалга оширган моҳир қуролсоз устага эҳтироми, унинг хизматини қадрлагани бўлса, иккинчидан, таъкидлаганимиздек, худди шу қурол Ҳиндистонда унинг ғалабасини таъминлашда муҳим омиллардан бири бўлган. Яна бир жиҳатга эътиборни қаратайлик. «Бобурнома»да муаллиф қуйидаги жумлани келтиради: «Нодирул-аср Алиқули ўз улуси билан ғулнинг олдида эди ва милтиқ ва зарбзан ва тош отмоққа ишлар қилур эдилар». Бунда давр шоҳи ўзининг моҳир ҳунарманд устасига «нодирул-аср», яъни асрнинг нодир кишиси, деб баҳо бермокда. Бу Устод Алиқулининг юксак эътиборга ноил бўлганини кўрсатади. Яна худди шу парчадан биз Устод Алиқули шунчаки устоз эмас, балки Заҳириддин Бобур армиясида, агар таъбир жоиз бўлса, артиллерия бош қўмондони вазифасини бажарган. Асарда унинг барча ўқотар, артиллерия қуролларига бошчилик қилганлигининг гувоҳи бўламиз.

Хуллас, биз Заҳириддин Бобурнинг ҳарбий маҳоратига оид бир жиҳатни кўриб чиқишга ҳаракат қилдик. Бу бизга буюк ватандошимиз умр саҳифасининг бир палласига назар солиш имконини берди.

Ҳасан ҚУДРАТУЛЛАЕВ,
филология фанлари доктори

МАНГУ ЛАҲЗА

РАҚС МАЛИКАСИ

Ҳаёт шундай ажойиб ва кутилмаган воқеаларга бойки, балки унинг гўзаллиги ва бетакрорлиги худди шундадир.

Бепоён Сибирнинг Тома дарёси бўйларида туғилган қизалоқнинг ўзбек рақс санъати юлдузига айланишини ҳеч ким, ҳатто ўзи ҳам тасаввур этмаган бўлса керак. Аммо Галия болалик кезларида ота-онаси билан Тошкентга кўчиб келиб балет мактабида ўқир экан, унинг учун рақс санъатидан бошқа олам гўё йўқ эди. У дугоналари билан ҳам, ота-онаси билан ҳам кўпроқ рақс тилида сўзлашадиган бўлди. Ўта тиришқоқ, ҳаракатларидан нафосат фаввораси отилай-отилай деб турган ёш раққоса 1941 йили балет мактабини тугатиши билан Навоий театрига солист сифатида ишга қабул қилинди.

Мана, олтмиш йилдан зиёд вақт ўтибдики, Галия Измайлова шу театрда саҳналаштирилган ўнлаб балет спектаклларининг майдонга келишида, умуман, ўзбек балет ва рақс санъатининг гуллаб-яшнашига раққоса (балерина) ва балетмейстер сифатида улкан ҳиса қўшиб келмокда.

Рақс гарчанд балет санъатининг юрагини ташкил этса-да, рақс ва балет бошқа-бошқа маданий ҳодисалардир. Рақс — миллий санъат тури, у халқ ижоди сарчашмаларидан озиқ олади. Балет эса, Европа андозалари асосида шаклланган катта ёхуд кичик спектакл. Рақс санъатининг ҳар қандай маликаси ҳам балет спектаклида солист сифатида, масалан, "Кармен-сюита"да Кармен партиясини мужассамлантира олмаслиги ва ўз навбатида, энг машҳур прима-балерина ҳам "Тановар" рақсини Мукаррамахонимдек қойилмақом қилиб ижро эта олмаслиги мумкин.

Галия Измайлованинг беназир истеъдоди унга бу икки санъатни ўзаро бирлаштириш ва уларнинг ҳар иккаласида юксак ижодий уфқларни забт этиш имконини берди.

Бу улуғ санъаткорнинг ижод йўли бир неча босқичдан иборат. Биринчи босқичда Галия Измайлова Алишер Навоий номидаги Катта давлат академик театри саҳнасида "Оқбилак" (Семурғ), "Боғчасарой фаввораси" (Мария, Зарема), "Дон Кихот" (Китри), "Оққуш кўли" (Одетта-Одиллия), "Спартак" (Эгина), "Қирқ қиз" (Гулойим), "Севги тумори" (Чундари) спектаклларида бош партияларни катта маҳорат ва эҳтирос билан ижро этиб, классик балет санъатининг ўзбек маданиятидан муносиб ўрин эгаллашида мислсиз ишларни амалга оширди. Санъатнинг бу энг нозик ва нафис соҳасида катта тажриба орттиргач, ўзи балетмейстер сифатида балет спектаклларини саҳналаштира бошлади. У биринчи бўлиб Чайковскийнинг машҳур "Оққуш кўли" балетини янгича "ўқиб", янгича талқин этди. Шундан кейин "Наврўз", "Шаҳризода", "Севги тумори", "Кашмир афсонаси", "Боғчасарой фаввораси", "Эсмералда", "Орзу" сингари балет спектаклларини муваффақият билан саҳнага қўйди; "Княз Игор", "Фауст", "Бўрон", "Зебуннисо", "Ал-Фарғоний" сингари опера спектаклларидаги рақсларни саҳналаштирди. Айни пайтда, Галия Измайлова жаҳоннинг кўпгина мамлакатларида бўлиб, бу мамлакатлардаги халқларнинг миллий рақсларини ўз репертуарига олиб кирди; Ҳиндистон, Индонезия, Сурия, Миср, Мексика, Аргентина, Куба каби мамлакатлар халқлари рақсларини "Баҳор", "Лазги" ва бошқа ансамблларда саҳналаштирди.

Сиз кўриб турганингиз ҳинд гўзал рақси ўзбек санъати арбобларининг ўтган асрнинг 60-йилларида Ҳиндистонга қилган ижодий сафари вақтида дунёга келган. Ўзбек рақс санъати маликаси бу рақсни раҳматли Саттор Ярашев жўрлигида узоқ йиллар давомида мамлакатимиз саҳналарида катта шавқ-завқ билан намойиш этган.

Бу рақс Галия Измайлова номи билан аталувчи беқиёс санъат чамасининг бир гули, холос.

Наим КАРИМОВ

ДОИМИЙ ҲАМРОҲ

Профессор Карим Назаров ва филология фанлари номзоди Гулчеҳра Хўжановалар «Ўзбек тили» дарслиги Юридик институти ва университетларнинг ҳуқуқшунослик факултети рус гуруҳлари учун мўлжалланган илк дарсликдир. Дарслик ҳозирги ўзбек адабий тили ҳақида батафсил маълумот беради. Қўлланма, асосан, ҳуқуқшунослар учун мўлжаллангани туфайли унда кўпроқ сиёсий-ҳуқуқий, маънавий-маърифий адабиётлардан фойдаланганки, бўлажак ҳуқуқшунослар ўзбек тили грамматикасини ўрганиш билан бирга юридик терминларнинг мазмуни билан ҳам танишиб борадилар.

Она тилимизнинг сўз бойлиги, грамматик қурилиши ва услубиятига хос илмий-назарий ва амалий-услубий масалалар ҳамда уларнинг ечими ушбу дарсликнинг мазмун-мундаражасини ташкил этади. Дарслик мавзулари бобларга, фаслларга ва параграфларга ажратилиб, янги педагогик технология тамойиллари асосида баён қилинган. Дарсликда ўзбек тилининг товуш тизими, талаффуз ва имло масалалари, ёзув, лотин ёзувига ўтиш, ўзбек тилида иш юритиш, янги алифбо ва имло қоидалари, айрим ёзилиши мураккаб ҳарфлар, сўзлар хусусида батафсил маълумот берилган, мавзуларнинг ўзаро боғлиқлиги ва илмий изчиллиги таъминланган.

Дарслик ўзбек тилига оид материалларнинг ранг-баранглиги, шакл ва мазмун жиҳатдан қисқа ва лўндалиги, уларни тасвирлашда ижодий ёндашилгани, кўпроқ бўлажак ҳуқуқшуносларга мўлжаллангани билан бошқа ўқув қўлланмалардан фарқланади. Масалан, давлат тилини ўзбек халқ ҳикматлари асосида, насрий ва шеърий матнлар замирида ўргатишга ҳаракат қилинган. Она тили имкониятлари ва хусусиятлари матн грамматикаси таҳлили асосида тушунтирилади: матн ва машқлар ижтимоий-сиёсий, маънавий-маърифий ва аҳлоқий-ҳуқуқий мавзуларда берилган.

«Ўзбек тили» дарслиги олий ўқув юртлари рус гуруҳи талабалари учун, айниқса, юриспруденция соҳаси талабалари учун ёзилган биринчи дарсликлар туркумига киради. Дарсликдан нафақат юридик институти, балки барча олий ўқув юрти талабалари, шунингдек, филологлар, аспирантлар, ўзбек тилини ўрганувчилар ва кенг жамоатчилик ҳам фойдаланишлари мумкин.

Муҳаббат ҚУРБОНОВА,
филология фанлари доктори

МАҲОРАТ ВА БУРЧ МАСЪУЛИЯТИ

Боши биринчи бетда.

— Тўртинчи каналнинг "Спорт" телеканалига айлантирилиши ҳақида ҳам маълумот берсангиз. Бу оммавий ахборот воситалари фаолиятида катта воқеа. Бундай канал ҳар куни тузилавермайди...

— Бу фикрингиз тўғри. МДҲ мамлакатларининг, Россияни ҳисобга олмаганда, биронтасида бевосита спорт канали йўқ. Шу ҳақиқатдан ҳам, бу жуда катта воқеа. Ҳам журналистика тарихида, ҳам ижтимоий ҳаётимизда. Мен бекорга "ижтимоий ҳаётимизда" деяётганим йўқ. Гап шундаки, "Спорт" телеканали фақат спортни тарғиб этувчи, уни намойиш қилувчи канал эмас. Бу омма ичида спорт маданиятини шакллантирувчи, соғлом авлод, қолаверса, кучли миллат тарбияси билан чамбарчас боғлиқ режа. Президентимиз бу канални ташкил этишда бевосита ташаббускорлик қилганларида айнан шу масалани — бу канал орқали кенг кўламдаги оммавий ва болалар спорти тарғиботи, яъни соғлом ва кучли миллат тарбияси тарғиботини назарда тутдилар. "Спорт" телеканалида ҳамма ишлар тахт қилиниб, 1 январдан бу канал ўзининг дастурлари билан чиқа бошлади. Албатта, канал ҳали шаклланиш даврида. Лекин барибир бундай йўналишдаги телеканал ташкил этилишининг ўзи катта воқеа.

Шахсан Президентимизнинг эътибори туфайли, Ўзбекистон телевидениеси энг машҳур хориж компаниялари ҳавас қиладиган техник-ускуналар билан бутунлай қайта жиҳозланди.

2002 йилга қараганда 2003 йилда кўрсатувларимизда ҳам, тезкорлигимизда ҳам ўсиш, сифат даражаси сезилди. Биз ҳукумат қўйган вазифаларни имкон даражасида бажардик. Ўтган йили миллий истиқлол ғояси тарғиботи, "Обод маҳалла", "Тиббий маданиятни юксалтириш" ва бошқа ҳукумат дастурларидаги вазифалар бизнинг энг яхши кўрсатувларимиздан, филмларимиздан жой олди. Биз бир қанча яхши, таъсирчан кўрсатувларни эфирга олиб чиқдик. Кўрсатувларни томошабинга маълум маънода "яқинлаштирдик". "Меҳр кўзда", "Гап чиқди", "Заковат", ""Яхшилик" каби бир қанча кўрсатувларимиз ўз мухлисларини топди, "Телемулоқот" каби кўрсатувлар яна телетомошабинлар эътиборига тушди.

Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ шоири А. Орипов, Ўзбекистон халқ артисти Н.Абдуллаева, Бастакорлар уюшмаси раиси Р.Абдуллаев, маданият ва санъатимизнинг пешқадам вакиллари Т.Қўзиев, Ш.Ризаев, Х.Дўстмуҳаммад, Н.Жўраев, Қ.Аъзам, С.Олимов, О.Ризаев, А.Мансуров каби таниқли ва ўз соҳаларининг йирик мутахассислари бўлган, асосан, компаниямизда ишламайдиган кишилардан иборат Махсус бадиий кенгашимиз фаолияти давомида кўпгина нуқсонлар ўз вақтида тузатилиб борилмоқда. Бошқача айтганда, бизнинг ишимизга четдан туриб, холис муносабат ва талаб йўлга қўйилган. Бу йўналишда ютуқларимиз кўп. Бу эътироф ҳам этилмоқда. Бироқ жамоамизда йўл қўйилаётган камчиликлар, қилишимиз керак бўлган ишлар алоҳида муҳокама этилиб, кўрсатувларимизга нисбатан талабларни ошириш масаласи кўндаланг қўйилмоқда. Имконият етарли. Лекин ундан тўлиқ фойдалана оляпмизми... бу ниҳоятда муҳим масала.

— Буни ўзини ўзи танқид деб тушуниш керакми?

— Фақат танқид эмас. Бугунги кунда ТВ катта ишлар қилаяпти. Йил сайин бизга келаётган хатлар сони ортиб бормокда, ТВ ҳам, радио ҳам халқимизнинг ишончига, ҳамдардига айланаётгани одамни қувонтиради. Чунки бугун ТВ холис, тезкор бўлиб боряпти, кенг омманинг ахборотга бўлган эҳтиёжини қондиришга ҳаракат қиляпти. Бугунги маънавий юксалишда, иқтисодий кўтаринкиликда ТВ ва радионинг ўрни бор. Ютуқларимиз йўқ эмас, аммо йўл қўйилаётган нуқсонлардан кўз юмиб бўлмайди. Бизнинг мақсадимиз энг тезкор, энг кўримли, энг фойдали, дунёда ўз ўрнига эга бўлган ҳақиқий миллий каналларга айланиш. Ана шундай юксак мақсад қўйилганда талаблар ҳам катта бўлади. Биз ана шу талабдан келиб чиқиб, ишларимизни таҳлил қиляпмиз. Чунки биз томошабинни ким ўзига тез қаратиб олади, деган рақобатли телевидение бозорига кирдик. Хусусан, ҳали техник имкониятимизга мос ишлар қилолганимизча йўқ. Бунинг объектив сабаблари бор: янги техникани ишлата оладиган мутахассислар танқислигидан ташқари, ходимларимизнинг маҳорати, ижодий жараёнга боғлиқ томонлар шулар сирасидан. Агар шундай катта мақсад ва катта талаб билан ёндашсак, айрим кўрсатувлар гўё фақат эфирни тўлдириш учун узатилаётгандай. Агар кўрсатувда берилаётган фикр, гап, масала томошабинга бориб етмаса, кўрсатувни бериш услуби замонавий бўлмаса, бу кўрсатув фақат номига кўрсатув бўлиб қолади.

Баъзан хорижлик касбдошларнинг "Ўзбекистон ТВ сида мақтов кўп" қабилидаги эътирознамо гаплари қулоққа чалинади. Бу, албатта, самимий гаплар эмас. Мамлакатимизда эришилаётган кўламдор ютуқлар, бунёдкорлик ишлари, чинакам ислоҳотларнинг ижобий натижаларидан юртимиз фуқароларини бохабар қилишнинг нимаси ёмон?.. Айни чоғда "Яқин-йироқлар" каби махсус танқидий-таҳлилий кўрсатувлар, "Ахборот", "Таҳлилнома" дастурларидаги "тишли-тишли" танқидлар, ҳатто жойлардаги, тармоқлардаги биринчи раҳбарлар фаолиятидаги камчиликлар рўй-рост кўрсатилган материалларни "дўст"ларимиз кўрмагандай бўладилар Айтиш лозимки, ҳар нарсада муайян меъёр бўлгани маъқул.

Биз истиқлол туфайли уйимиздан чиқмай дунёнинг хоҳлаган телеканалини кўриб ўтирамиз. Бу эса томошабинга танлаш имконини беради ва қиёсланганда биз шундай техника билан ёмон кўрсатувлар қилишимиз асло мумкин эмас, деган хулоса пайдо бўлади. Томошабин битта кнопка билан бошқа каналга ўтиб кетади. Томошабин ўтиб кетдими, демак, биз ютқаздик, яъни шу томошабинга мўлжалланган гапимиз, тарғиботимиз ҳавога учади, яъни эгасини топмайди. Юқори савияли кўрсатувлар билан бирга шундай кўрсатувларимиз ҳам бор, афсуски. Буни яширмаслигимиз керак. Бу гапдан ҳеч иш қилинмаётган экан, деган хулоса келиб чиқмаслиги лозим. Мен бу гапларни ўзимизга ўзимиз катта талаблар қўяётганимиз учун айтаяпман. Агар шундай катта талаблар билан ишламасак, бир жойда қотиб қоламиз. Бундай катта талаб шунинг учунки, ТВда ҳам, радиода ҳам биронта мухлиси йўқ кўрсатув, эшиттириш қолмасин! ТВ жамиятимизнинг тараққий этишида фаол аралашётган экан, унинг барча кўрсатувлари шу талаб даражасида бўлиши керак. Биронта ҳам сифатсиз, таъсирсиз кўрсатув қолмасин, бизнинг каналларни кўраётган томошабин ҳеч қачон бошқа каналга ўтиб кетмасин, унинг ана шу эҳтиёжини ҳар бир сония қондириб турайлик. Ютуқлар билан бирга нуқсонларимиздан ўзимиз сабоқ чиқаришимиз керак. Биз компанияга бўлаётган эътиборга муносиб ишлашни билишимиз керак. Бугун кўрсатув тайёрлаётган журналист фақат ўзимизнинг тўртта канал ичида ўзаро эмас, телекоммуникациялар асрида эркин узатилиб турган дунё телеканаллари, демакки, дунё маҳорати, дунё журналистикаси билан рақобатлашаётганимизни унутмаслиги зарур. Шу сабабли ижодий салоҳиятимизни дунё телестандартлари даражасига кўтариш бугунги телевидениенинг энг долзарб масаласидир. Чунки бугун ўзларини турли телеканаллар қиёфасига киритиб олган мафкуралар ўзига кўпроқ томошабин жалб қилиш учун бор кучини сафарбар қилган. Агар биз томошабинни уларга бериб қўйсак, фақат маҳорат нуқтаи назаридан эмас, мафкуравий нуқтаи назардан ҳам ютқазган бўламиз. Томошабин ақалли битта кўрсатувнинг ҳам савияси пастлиги учун бошқа канални танлаган экан, бу ерда ТВ ўз кучини тўла сафарбар этолди, деб бўлмайди. Ҳа, битта ҳам бўш кўрсатув қолмаслиги керак. ТВга энг илғор техник имконият яртилган экан, энди дунё телебозорида ўз ўрнимиз бўлиши, ўз миллий ғояларимизни томошабинга тез ва мукаммал етказиб берадиган барча сиру асрорларни биладиган етук мутахассислар бўлиш бизнинг ҳукумат ва халқимиз олдидаги бурчимиз. Бу бурчни бир зум бўлса ҳам унутишга ҳаққимиз йўқ. 2004 йилдаги режаларимиз ана шунга асосланган. Ўйлайманки, катта ишлар қилаётган ходимларимиз бу ишончни ҳам оқлашади, ана шу катта талаблар асосида ишлаб, ўзларини кўрсатишади.

А.ОТАБОЕВ суҳбатлашди.

ТАШАББУС!

ЁШ МУСИҚА ТАНҚИДЧИЛАРИ ТАНЛОВИ

Маълумки, илгари Ўзбекистон давлат консерваториясида мусиқашунослик йўналишидаги "Мусиқа тарихи", "Мусиқа назарияси" ва "Мусиқий шарқшунослик" кафедралари фаолият юритар эди. Эндиликда улар сафига "Мусиқий танқид ва журналистика" кафедраси қўшилди. Мазкур кафедрани ташкил этишдан асосий мақсад малакали мусиқий танқидчи ва журналист кадрларни етиштиришдан иборат. Республикамиздаги мусиқий воқеликни, концертлар, театрлар фаолиятини ёритиш каби эзгу амаллар ҳам кафедранинг мақсадига киради.

Яқинда ушбу кафедра ташаббуси билан консерватория, Бастакорлар уюшмаси, "Ўзбекистон адабиёти ва санъати", "Престиж" ҳафтаномалари кўмагида шу йил апрел ойида "Ёш танқидчи" I республика танлови ўтказилиши эълон қилинди. Танловда ўрта махсус ва олий ўқув юртларининг ўқувчи, талаба ва ўқитувчилари (бакалавр,магистр, аспирантлар), тадқиқотчилар иштирок этишлари мумкин. Танлов талабларига кўра, ёши ўттиздан ошмаган қатнашчилар камида бешта нашр юзини кўрган мусиқий-танқидий мақолалари билан иштирок этадилар. Илмий-таҳлилий, концертга, саҳна асарига тақриз, ижодий портрет ва интервью жанрида ёзилган мақолалар 15 апрелгача "Мусиқий танқид ва журналистика" кафедрасига топширилиши лозим.

Мазкур ишларни баҳолаш мезони ҳақида санъатшунослик фанлари доктори, профессор Т.Ғафурбеков шундай деди:

— Аввало, мавзунинг долзарблигига, кўтарилаётган масалага муаллифнинг танқидий ёндашуви ҳамда фикр юритишдаги холислигига эътибор қаратилади. Шунингдек, мақоланинг композицияси ва бадиий тили ҳам диққат марказида туради. Энг муҳими, қатнашчининг тафаккури, дунёқараши, мусиқий диди, фикрларни аниқ етказиб бера олиш қобилиятлари ўзига хос бўлиши лозим.

Назаримда, бундай танловлар ёш мусиқашуносларни янада фаолликка даъват этади.

Илгари консерваторияда махсус нашр — "Мусиқа" газетаси чоп этиларди. Ушбу нашр орқали талаба ва ўқитувчилар фикр алмашиш имкониятига эга эдилар. Талабаларни ижодий ва илмий руҳлантирувчи, уларга маънавий озиқ берувчи "Мусиқа" газетаси яна тикланади, деб умид билдирамиз. Қувонарлиси шундаки, айни кунларда энг фаол ёш ўқитувчи ва талабалар мақолаларидан ташкил топган биринчи тўплам нашрга тайёрланмоқда.

Хуллас, танлов олдидан кафедрада ишлар қизғин. Биз устозлар ва шогирдлар ишига ривож, танлов қатнашчиларига омад тилаб қоламиз.

Моҳина РАҲИМОВА,
Консерватория магистри

Йўлдош ЭШБЕК

...МОВИЙ ЯЛПИЗ ТУШЛАРИМГА КИРАДИ

САЙР

Менинг сайрим хаёл биландир,
гоҳ тоғ келар, гоҳ мен борурман.
Гарчи у тоғ жуда баланддир,
гарчи пастда кўп ёлборурман.

Яқин эмас мен истаган боғ,
йироқ эмас, йўқдир масофа —
муҳим эмас оралиқ, бироқ,
урмаса гар йўлдан васваса.

Хаёл кўзи билан кўрурман,
савол-жавобдан сўнг сайрни.
Нур боғида яйраб юрурман,
зое этмас Боқий хайрни,

хайрим борми дея йиғлайман,
шаффоф боққа бошимни уриб,
хаёлларга асло сиғмайман,
кипригимга ёшимни уриб,

ичимдан бир отнинг туёғи
кўксимга ғаройиб из солар,
ҳилолдай наҳалин бўёғи
соядай ёқамда қўзғолар,

қўзғолон солади хаёллар,
оҳ уриб қўяман хитобсиз,
саволлар айланар, саволлар...
жавобсиз, жавобсиз, жавобсиз!

ТУН

Тун кириб келади ҳовлимга,
қуёшим излайман, қуёшим,
шуъласи тўкилар ҳовримга —
бардошим, эзилган бардошим,

қушларнинг одатий қўшиғи
мунг тўкар, кўнглимга чўкади,
тинади қушларнинг қўшини —
синади. Сукунат букади.

Ҳовлидир — бу олам, ҳувиллар,
кимса йўқ, йўқ бирор хуш калом,
ичимда нимадир увиллар,
товушсиз. Товушсиз бу алам.

Қайга четлаб ўтар эҳ, шодлик,
шамоллар киради эшикдан,
гарчи майин, у қайғу отлик...
тасалло топаман қўшиқдан:

дунёда бир дунё йўқотдим
қушлари, қўшиғи озори...
ухлаган ғафлатни уйғотдим,
қизийди ёлғизлик бозори!

ОЙ

Деразамдан кетмади роса бир ой
роса бир ой бўлди қоронғу
қора парда каби деразам
қора парда каби осмон
қора ернинг устида қорайди қалбим
ой мени бир ой тарк этди
бир ойим йиллардай чўзилиб кетди
кўрингандай бўлди қайдадир қабрим
устини ўт босган
тасбеҳлар айтган
устини ўт босган қабрим куйлаган
бу менинг хаёлим ойдай ёришган
ой бўлиб тарк этдинг
ойдай хаёлимни этмагин таъқиб
мени шайтон ухлатмасин
фаришта уйғотсин
ойдай хаёллар сурай
ойдай
қабримга боқиб.

ЯЛПИЗ

Қор узра мовий ялпиз тушларимга киради
ўнгимда ҳам кўраман йиғлаб
чопар ариқ бўйларида
хуш бўйларин хуш кўрарлар ўйларида
югурарлар югурган ул ялпиз ортидан
гўзалликхўр одам хушхўр инсон шундай
шундай жаҳон
ёмон шундай
чопар ёлғиз оёғида ялпиз бечора
бир оёқлаб қочар чўлларда ҳам у.

БУ ИТ

Бу ит қандай ит ўзи
бўридай ёнар кўзи
йўқ занжирни ғажийди —
думини олар узиб,
хаёл қилармикан дейман,
тусмол қилармикан дейман,
аждод эркидан ўзин
савол қилармикан дейман,
қалъачада айланиб,
тиш қайрайди шайланиб
ҳовузчага ташланар —
ўз аксига бойланиб.

ЧИРОҚ

Чироқ ахтарар йироқдан
ҳеч бўлмаса қўлида бўлса
осмон булут қоронғу
қиличнинг дамидай йўлида бўлса
йиқилиб тушай дер
шамолга суянар
энтикиб мункиб борар
бир гўзал
хаёлга суянар
изларини ёритиб борар
зулматда бир одам

БОТИРНИНГ ҚЎРҚУВИ

Ханжари йўқ, ханжардай
ботиб борар бармоғи
ўзининг оясига —
гуллаб қўяди кафти
қизариб кетар
атроф.
Қўрқувнинг соясида
титраб ётар
сариқ тоғ.

ТОНГ ШАФАҒИ

Уйқу ичра ўй эзар, биламан
"мен уйқудан қачон тураман"
лаҳза лаҳза
юрагим билан
кўксимни ураман
ларза ларза
ётаман
бир сўз демасдан
қўй қизарма деразам
кўзгу эмассан.

ТОШДАГИ ЁЗУВ

Кўп гапириб қўйдим.
Тўймадим.
Мен фақат сукутдан тўйдим.

ОЛМА

Улкан шохдан охир ғамгин қулайди
сувни
ернинг қирраси деб ўйлайди.

ОР

Симириб қўяди денгизни
юлдуз
милтираб қолади теранлик ичра.

ОЙДИНКЎЛ

Ой кўлнинг ўртасида.
Шоддир алвон олмахон.
Кўл чайқалса оҳиста
жўр бўлур ҳатто осмон,
чайқалишга жўр бўлур
жимир-жимир юлдузлар,
ой кийими ҳўл бўлур,
чиқар соҳилга, дузга.

ЖУРНАЛЛАРНИ ВАРАҚЛАГАНДА

Мамлакатимиз маданий ҳаётида ўз ўрнига, мавқеига эга бўлган нашрлар анчагина. Улар орасида "Жаҳон адабиёти" адабий-бадиий, ижтимоий-публицистик журналининг хизматлари алоҳида эътибор ва эътирофга лойиқ. Таъбир жоиз бўлса, мазкур нашр дунё маданияти билан ўзбек ўқувчисини боғлаб турган ишончли кўприкдир.

Журналнинг ўтган йилги сонларини варақлаб, мундарижасига қарасак, уларда Ғарбу Шарқнинг дунё халқлари тилига тушган, машҳур адибу шоирлари, фозилу файласуфларидан бир қанчасининг асарларига кўзимиз тушади. Йил давомида ўнга яқин роман, шунингдек, драма, қисса ва ҳикояларнинг журнал саҳифаларидан жой олгани таҳсинга лойиқ. Бу асарлар орасида Франц Кафка сингари модернизм "ота"ларидан ҳисобланган ўта замонавий ёзувчилар романларидан тортиб, романтизм оқими етакчиси Виктор Гюго қиссаси, япон классик реализми намояндалари ҳикояларигача бор. "Шеърият минтақалари" рукни орқали эса биз Анна Ахматова, Ален Боске, Махтумқули, Паруйр Севак каби жаҳон поэзиясини дурдона асарлар билан бойитган буюк шоирлар ижодига ошно бўлдик.

Бу йил журнал саҳифаларида улуғларимиздан Алишер Навоий, Бобур, Ғафур Ғулом ижодиёти тарғиботига кенг ўрин берилди. Уларнинг қутлуғ саналари баҳонасида асарлари, фаолияти, ибратли умр йўллари кенг ёритилди, ғазалларига таниқли шоирларимизнинг мухаммаслари эълон қилинди.

Албатта, журналнинг мундарижасини бойитган, ранг-баранглигини таъминлаган асарлар сирасига Э.Фромм, Ҳ.Ҳессе, Сен-Жон Перс, Албер Камю мақолалари, маъруза ва фикр-мулоҳазаларидан танланиб берилган таржималарни ҳам киритиш мумкин. Умуман, "Адабий танқид", "Фалсафа, маданият, санъат, сиёсатшунослик" рукнларида берилган хорижлик ва ўзбек ижодкорлари, мутахассисларининг мақолалари умумий адабий, маданий жараёнлардан ўқувчиларни яхши хабардор қилди.

Шубҳасиз, журнал фаолиятини саргузашт, детектив ва фантастик жанрлардаги асарлардан холи ҳолда тасаввур этиб бўлмайди. Бу борада Морис Дрюн, Яцек Рой ва Лоуренс Грин асарларининг эълон қилинганини алоҳида таъкидлаш жоиз.

Айни кунларда "Жаҳон адабиёти"нинг бирин-кетин ўтган йилги октябр, ноябр ва декабр ойлари сонлари муштарийлар қўлига етди. Мазкур сонларда сиз Ф.Кафканинг "Жараён" романи билан тўла танишасиз (таржимон Вафо Файзулло). Абдураҳмон Мунифнинг "Олис йўлнинг сабоқлари" романи (Озод Шарафиддинов таржимаси) ҳам журналнинг йил якунидаги уч сонида эълон қилинган.

Таниқли шоир ва адибларимиздан Абдулла Ориповнинг "Жаҳон карвонида мақоминг бутун" сарлавҳали янги шеърий туркуми, Иброҳим Ғафуровнинг "Кўнгил парчаларидаги ёзувлар" сарлавҳаси остида "Мансуралар. Кундаликлар"и журналнинг сентябр, октябр ойлари сонларида берилган.

Умуман, "Жаҳон адабиёти"нинг ўтган йилги охирги сонлари мазмун-мундарижасини бойитган асарлар қаторида машҳур япон адиблари Акутагава, Кобе Абэ, Такаси Цудзин ҳикояларини (М.Иброҳимова ва О.Шарафиддинов таржималари), В.А.Тўраевнинг "Инсониятга глобаллашув таҳдидлари" мақоласини, Евгений Загорянскийнинг "Морфи қиссаси" асарини ва ниҳоят Албер Камюнинг "Ён дафтарчалар"идан олинган фикрлар таржималарини таъкидлаш жоиз.

"Жаҳон адабиёти" журналининг ўтган йилги саҳифалари муштарийларга, адабиёт ихлосмандларига жуда кўп қувончли дамларни ҳадя қилди, нафосат оламининг турфа намуналарини бизга тақдим этди. Бу билан мазкур нашр ижтимоий-маданий ҳаётимиздаги ўз ўрни ва мавқеини янада мустаҳкамлади.

Александр ФАЙНБЕРГ

ҲАЁТ ҲАЁТ ЭМАС ЯНГИ ҚЎШИҚСИЗ

ҲАЁТ

Томларнинг устида кўринган замон
Буюк "Сомон йўли" — зарафшон водий.
Шу водийдан менга хатлаб бер макон,
Яратгувчи, ҳукминг — мангу, абадий.

Юракда манманлик завқин ҳис этиб,
Худоё, ожизлик қилиб қўймайин.
Беҳуда бировнинг дилин оғритиб,
Бировнинг хаёлин бўлиб қўймайин.

Ўзим билан ўзим қолайин тунда,
Доғули лаҳзалар эсга тушмасин.
Мен учун бегона ўзга сандонда
Менинг оташ болғам ишга тушмасин.

Мени ёт анғизга ҳукм этма қаҳҳор,
Биров ўрган буғдой сомонин йиғмай.
Ўзимни мажбурлаб кўрдим неча бор,
Яшадим мен ўзга қисматга сиғмай.

УЙ

Пишиқ ғиштдан уй солдим. Кимга?
Кимга солдинг? — дейсиз.
Ҳеч кимга.
Тўрт тарафи дашт уй олдида
чашма сингиб кетади қумга.

Қор-ёмғир бузолмас устини,
мустаҳкамдир синчи, устуни.
Бир бечора йўловчи унда
ётиб қолар балки қиш туни.

Юрак-бағри ярадор одам
балки топгай шу уйдан малҳам,
бир кун тонгда остона ҳатлаб,
катта йўлга ташлагай қадам.

Ўта туриб магар, бахтиёр,
туйнук оша қичқирсанг: "Ким бор?"
Майсаларда шитирлар шамол,
чағиллайди қушлар беғубор.

МУҲАББАТ

Муҳаббат, хайр энди, мен сузиб кетдим,
Сув бўйида тутаб қолди гулханим.
Лабингдан мен эмас, юлдузлар ўпди,
Ёнингда қолмоққа йўқдир имконим.

Ҳижрон қайғимнинг арқонин узар,
ишонч-иродани ажр этар дунё —
оқимни енгганлар тепага сузар,
оққанларни пастга оқизар дарё.

Мен оқдим. Дарёнинг оқими бебок.
Энди дудоғингта юлдузлар қўнмас.
Айрилиқ тўфони — аччиқ, аламнок —
оламни бузади, ғазаби сўнмас.

Қайиқда сирпанчиқ тахталар йиғлар.
Қирғоқда гулханнинг тутуни ўчди.
Ойдай жамолингни тўсди булутлар.
— Кечир! — юрагимдан бир нидо учди.

УМР

Ўт ёқдим. Гулханим, ёнавер лов-лов.
Олов, қадрдоним, шамолда ўйнаш.
Мен нима топдим-ов, не йўқотдим-ов,
жоним-ов, барини шарт эмас санаш.

Августнинг эгнида ям-яшил либос.
Ёғоч, ермой ҳиди. Арчазор — сарвзор.
Айни шу ёшимда на кас, на нокас
ҳеч қачон дилимга беролмас озор.

Олмахон ғуддани қоқар қаттиқроқ.
Нигоҳимни сезди, аланглар зумда.
Нинабарг тишладим. Бир оз аччиқроқ.
Таъми, хушбўй ҳиди қолди оғзимда.

Кундуз. Тайга шодмон этди дилимни.
Қарағайлар ёмғир ичра чўмилди.
Мен оловга тутдим икки қўлимни.
Буталар томчига дувва кўмилди.

Тортанак ипини тебратади ел.
Совуқ уфф тортади Тайга ўрмони.
Бас қил, какку, бас қил! Яна неча йил
умр кўришимнинг керакмас сони.

ДУНЁ

Қабристонга бордим, қиш-баҳор эмас,
юрагимга эсди мезон шамоли.
Осмондан ёғаётган оппоқ қор эмас,
Онамнинг бор-йўғи битта рўмоли.

Туғилган кун эди, тўлди паймонам,
Ноябр кўзида дарёни кўрдим.
Ноябр дунёга келганди онам,
Эвоҳ, ноябрда дунёни кўрдим!..

* * *

Сен жимсанми?
Жим тур.
Замон айбдормас.
Ҳеч нарса чиқара олмас овозанг.
Кўкрагингда жомдек ичи бўш юрак,
тили йўқ қўнғироқ каби чалмас занг.

Ҳаёт ҳаёт эмас янги қўшиқсиз.
Эски қўшиғингни куйлама такрор.
Жим тур. Боғлагунча янгидан худо
ёруғ юлдузлардан майсаларга тор.

МЎЪЖИЗА

Айт-чи, орзу ва ишонч боис
энди ортга қайтмайсан, наҳот,
соҳилингни тарк этдинг, олис
мўъжизага интилдинг фақат?

Қайга? Мисли қўлетмас ёлқин
орзунг ушалмайди ҳеч замон.
Мўъжиза бу — доимо тўлқин,
соҳил эса, бу — ердир ҳамон.

МАНГУЛИК

Шон-шуҳрат, шов-шувинг сенинг риёкор,
умрбоқийликка интилмоқ сароб.
Темир ҳам оловда эрийди бекор,
вақтида биринж ҳам бўлгайдир хароб.

Хўш, нима дунёда қолар ўзгармай?
Нималар хуш ёққан азалдан халққа —
жонона жамоли, бир пиёла май,
тамаки тутундан ўрлаган халқа...

Рус тилидан Рустам МУСУРМОН
таржималари

...Ватандан жудо бўлишлар, юртдан айрилишлар, муҳожирлик азобини, мусофирлик машаққатини тортишлар халқимизнинг фарзандлари пешонасига битилган азалий қисмат, насибами экан, деган хаёлларга борасан баъзан... Тарихга назар солсак, аждодларимизнинг турли замонларда гоҳ ўз хоҳиши билан, гоҳ ихтиёрсиз хорижга отланганларини ва қайтишга имкон топа олмай ўша ерларда қолиб кетганларини кўрамиз. Юрт соғинчи, Ватан соғинчи улар учун бамисли бир тумор эдики, таъбир жоиз бўлса, бу тумор уларнинг қалблари устига тақилган эди.

Ватандошларимизнинг хорижга сафар қилишларида турли сабаблар бўлар эди, албатта. Ҳаж сафари, илм йўлидаги сафар, дунё кўрмоқ ҳаваси, қувғинга учраш ва ҳоказо. Лекин барчасида ҳам дилда бир орзу — албатта бир кун Ватанга қайтиш орзуси машъалдай ёниб умрларни ёритиб турарди. Барчаси ҳам, хоҳ подшо даражасида бўлсин, хоҳ гадо мартабасида, хоҳ авлиё рутбасида бўлсин, хоҳ дарвиш мақомида, абадий соғинчлар оғушида кунлар санаб яшаганлари асло сир эмас. Сон-саноқсиз аждодларимизнинг, ватандошларимизнинг айримлари умр пиллапояларини кузатмоқ бизга, келажак авлодларга ҳам фойдадан холи бўлмас, деб ўйлайман. Бу ҳам савоб ишдир, ҳам мароқли бир юмушдир.

"Мозийга қайтиб иш кўриш хайрлик, дейдилар", деб ёзган эди улуғ ўзбек адиби Абдулла Қодирий (Жулқунбой) "Ўткан кунлар" номли ўзбеклар турмушидан олиб битилган тарихий романи муқаддимасида... Бу биз учун маслаҳатгина эмас, насиҳат вазифасини ҳам адо этади.

Мусофирлик машаққатларини тортган улуғ ватандошларимиздан бири Муҳаммад ал-Хоразмийдир...

Муҳаммад АЛИ,
Ўзбекистон халқ ёзувчиси

АБАДИЙ СОҒИНЧЛАР

роман-хроникадан парча

...Муҳаммад ал-Хоразмий

783 милодий йилда Хоразм заминида Хейвақ (Хива)да туғилган буюк бобомиз Муҳаммад ал-Хоразмий номини улкан фахру ифтихор билан тилга олмай илож йўқ..

Ладунний улум соҳиби, яъни уринмасдан, Аллоҳ томонидан етишган деб ҳисобланадиган илмлар эгаси, содда қилиб айтганда, Худо берган аллома ёшлигиданоқ илму фанга ошиқу шайдо бўлиб Ватанидан олисларга йўл олди. Бешикдан қабргача илм ол, деган нақл худди ал-Хоразмий шаънига айтилгандай эди. У даставвал илм излаш йўлида Самарқанд ва Бухороларга албатта борган деб, тахмин қилиш мумкин. Чунки бу шаҳарлар милодий саккизинчи аср охири тўққизинчи аср бошларида Туркистонда илм марказларидан ҳисобланарди. Илм йўллари уни Марви Шоҳижаҳонга етаклади. Марвдан халифа ал-Маъмун ҳомийлигида Бағдодга кўчиб ўтди ва дунёга машҳур "Байт ул-ҳикма"га мутасадди этиб тайинланди. Бу ерда туркистонлик, хуросонлик, ироқлик ва эронлик олимлар тўпланишган эди.

Худди шу ерда яна бир ватандошимиз Аҳмад ал-Фарғоний ҳам ўзининг дунёга машҳур бўлиб кетган асарларини қоғозга туширди, кашфиётлар қилди. Ал-Фарғоний олтин водийнинг Қубо (Қува) қишлоғида 797 йилда туғилган, сўнг Самарқанд ва Бухорода бўлиб (бу тахмин ҳам, менимча, ўринли, чунки йўл барибир юқоридаги шаҳарлар орқали ўтади) Марвга боради, сўнг Бағдод шаҳрида "Байт ул-ҳикма"да фаолият кўргизади.

Ҳар икки улуғ ватандошимиз бу ерда билимнинг юксак мақомларига эришдилар, шу ерлардан шуҳратлари оламга таралди. Ал-Хоразмий ўзининг машҳур рисоласини ёзди, шу билан жаҳонда алгебра фанига асос солди; "алгебра" сўзи ушбу рисола номидан олинган. Рисоланинг тўлиқ номи — "Ал-жабр вал-муқобала ҳисоби ҳақида қисқача китоб"дир. Бу жаҳон фанида том маънода бурилиш пайдо қилган асардир. Риёзиётда ҳар қандай узлуксиз ҳисоблаш жараёнини англатадиган сўзни бугун "алгоритм" дейилади. Бу ал-Хоразмий номининг лотинлаштирилган шаклидан келиб чиққан. Алгоритм — ҳозирда кибернетика ва математиканинг асосий тушунчаларидан бирига айланди. Ажабки, исмининг ёлғиз ўзи бутун бир мураккаб математик жараённи англатса, рисоласи номидан олинган сўз билан бутун бошли бир фан аталса!.. Албатта, бу фақат даҳоларнинггина насибасидир.

Алломанинг "Зиж" асари ўша замоннинг энг муҳим астрономик масалаларидан баҳс юритади. У алломаларимиз орасида биринчи бўлиб илми нужум муаммоларига диққатни қаратиб, ушбу китобини битди...

Шу палла беихтиёр буюк мунажжим Мирзо Улуғбек ёдингга тушади. Олимнинг оламшумул кашфиёт даражасига кўтарилган "Зижи жадиди Кўрагоний" китобини варақларкан, хаёлан ўн бешинчи аср мўъжизаси бўлган улкан расадхонада кезиб, ўйларга ботганингни билмай қоласан. Ажаб, илми нужумга қаттиқ меҳру муҳаббат ўти Мирзо Улуғбекка қайдан ёпишди экан? Бошқа бирон ердан дайди бир учқун келиб кўнглига олов солдимикан?.. Йўқ, илми нужумга, умуман, билимга ташналик, иштиёқу интилиш Туркистонзамин фарзандларида азалдан бор, уларнинг қони ўша ташналик ила тепади. Ҳа, бу оққан ариқ, оққан ариққа, албатта, сув келади...

Ростдан ҳам, билимга, хусусан, илми нужумга бўлган муҳаббат Она-Ватаниминг аллома ўғилларида анъанага айланиб қолган нарса. Бошқача айтганда, илми нужум ўзимиздан чиққан, уни бемалол миллий фан деса бўлади. Ҳа, илми нужум — ўзбекларнинг миллий фани! Бунга Муҳаммад ал-Хоразмий асос солди, "Зиж" китоби билан фанимизда илми нужум тарихини бошлаб берди, анъанага айлантирди.

Аҳмад ал-Фарғоний "Самовий ҳаракатлар ва умумий илми нужум" китобида бу анъанани давом эттирди, ал-Хоразмий "Зиж"инининг назарий томонларини асослашга қаратилган китоб ёзди...

Бу ҳақда яна бир улуғ бобомиз Абу Райҳон Беруний маълумот берган эди. Дарвоқе, Берунийнинг ўзи ҳам ушбу муҳаббат алангасида ёнганлардандир. У ал-Хоразмий ва ал-Фарғонийлар изидан бориб, "Геодезия" номли астрономик-географик асар яратди, айниқса, илми нужумга бағишланган "Маъсуд қонуни" китобини завқ-шавқ билан иншо қилди.

Муҳаммад ал-Хоразмий — Аҳмад ал-Фарғоний — Абу Райҳон Беруний — ... Боболарнинг битган дурдоналарини бир ипга тизганда, ал-Хоразмийдан то Мирзо Улуғбеккача, кейин Али Қушчигача бир нодир шода дур пайдо бўладики, бу халқимизнинг маънавият хазинасини безаб, гўзал қилиб туради.

Ҳа, Мирзо Улуғбек кашфиёти тақир ерда пайдо бўлмаган экан. Чунки бу Туркистон тупроғи, Ватан тупроғи тақир ер эмас, бу қуруқ ёғочни суқиб қўйсанг, кўкартира оладиган олтин тупроқдир.

Ал-Хоразмий яна "Сурат ул-арз" ("Ернинг сурати") номли географик асар яратди. Бу ҳам алломанинг бошқа асарлари каби ёлғиз фанимиз тарихидагина эмас, балки бутун ислом маданияти тарихида ҳам география бўйича ёзилган биринчи асар эди. Унда ер юзидаги тоғу денгизлар, дарёлару ороллар, шаҳарлар номлари келтирилган. Олимларимизнинг тадқиқотларига кўра, китобда 2402 та географик жой ҳақида маълумотлар жамланган.

Маълумки, Ер юзини иқлимлаштириш муаммолари қадимдан олимлар олдида кўндаланг бўлиб келган. Бу билан кўп машҳур олимлар шуғулланганлар. Масалан, юнон олими Гиппарх Заминни ўн икки иқлимга бўлган эди, Птолемей эса Замин саккиз иқлимдан иборат, деб ҳисоблади. Ал-Хоразмий фанда биринчи бўлиб, иқлимлар назариясига қатъий амал қилиш кераклигини кўрсатди ва рубъи маскунни етти иқлимга ажратиб чиқди. Машҳур "етти иқлим" ибораси ва тушунчаси, демак, Муҳаммад ал-Хоразмий номи билан боғлиқдир...

Фахру ифтихор туйғуларига берилиб шу сатрларни ёзяпман-у, хаёлимда бошқа нарса, тасаввур намоён бўлмоқда. Мақсадим бошқачароқ ўзи: мана, халифликнинг пойтахти Бағдод шаҳри... Муҳташам "Байт ул-ҳикма" кошонаси...

Шам ёруғида узун тун-кечада илҳом селига ғарқ Хоразмий "Сурат ул-арз" китобини битмоқда, шаҳарлару тоғлар, дарёлару денгизлар, ўлкаю музофотларни иқлимларга жойлаштириб чиқмоқда... Тасаввур уфқи бепоён, хаёл дунё узра чарх уради, кўним нима билмайди. Беш иқлимни жойлаштириб бўлди, навбат олтинчи иқлимга келди. Аллома иқлим белгилашни одатдагидек кунчиқишдан бошлади. Дарёлар, саҳролар, шаҳарлар... Дарисоқий, Навокат, Хоразм, Бардаъа, Дарбанд, Илион, Қўстантинийя, Буюк Румия, Ал-Андалус... Ҳа, олтинчи иқлим чизиғи Хоразмдан ўтади... Эҳ, "Хоразм" сўзини ёзаётганда бутун аъзойи баданига тушган титроқдан алломанинг улкан қалби қандай аҳволга дучор бўлди экан? Юмушлар билан бўлиб неча марта она юртга бораман деб, бора олмай, юрт тинчлигини, дўстлар, қариндош-уруғлар сиҳат-саломатлигини Бағдодга тушиб ўтадиган ҳожилардангина сўраш ила чекланиб қолганидан алам тортмадими экан?.. Кўз олдидан она шаҳри Хейвақ манзаралари, дарахтлар салқинига кўмилган кўчалар, ҳасса ўрнидай ҳам офтобни ерга туширмайдиган азамат гужумлар бир-бир ўтмадими экан? Ёзув-чизувларини бироз тўхтатиб, ҳордиқ олганда, қизғин илмий мубоҳасалардан толиқиб уйига қайтганда, ўзи билан ўзи танҳо юзма-юз бўлганда, ёлғиз қолмасин деб, уни туш-тушдан ўраб олган номсиз, исмсиз бир нимарсалар абадий соғинчлар эмасмикин? Соғинчлар ёлғизликни ёқтирадилар, одатда...

Биз у ёғини билмаймиз, у ёғи ёлғиз Аллоҳга аён...

* * *

...Аҳмад ал-Фарғоний

Аҳмад ал-Фарғоний Ватандан жуда ҳам олис бўлган Мисрда, Қоҳира ёнидаги Фустат шаҳрида ақлу заковат кучи билан катта кашфиёт намойиш этди: Нил дарёсининг сатҳини ўлчай оладиган бир асбоб ясади. Унинг номи нилометр деб аталди. Илмий-техник ва меъморий жиҳатдан ғоят улуғвор бу қурилманинг ҳозиргача сақланиб қолганлиги диққатга сазовор ҳодисадир. У Нил дарёсининг Сайёлат улрод мавзеида жойлашган. Бунгача аллома бугунги кунда жаҳоннинг турли кутубхоналарида сақланаётган нодир китобларини — "Устурлоб ясаш китоби", "Ал-Фарғоний жадваллари", "Етти иқлимни ҳисоблаш китоби", "Қуёш соатини ясаш китоби" ва бошқалар — ёзиб бўлган эди.

Ўзбекистон озодликка эришгандан сўнг аллома меросини атрофлича ва жиддий

ИЛМ — ЎЗНИ БИЛМАКДИР

ўрганишга киришилди. Олимларимизнинг гувоҳлик беришларича, ҳали ал-Фарғоний асарларининг кўпчилиги илмий ўрганилмаган ва етук тадқиқотчиларни кутмоқда.

Тасаввур қилайлик: ал-Фарғоний, мана, кўп изланиш ва заҳматлардан сўнг, ниҳоят, Нил дарёси сатҳини ўлчай оладиган нилометрни тахт қилди...

Бу чиндан ҳам катта воқеа эди.

Мисрдаги тулунийлар сулоласи ҳукмдори Аҳмад ибн Тулун вазири аъзами подшо номидан қутлагани келди, томоша қилишга ишқибоз сарой аъёнларидан кўп кишилар ҳам улкан дарё бўйида ҳозир бўлдилар.

Ҳамманинг кўзларида ҳайрат ёлқинлари жилваланади, бемисл мўъжизани тезроқ кўриш иштиёқи юракларни ҳаприқтиради...

Маҳобатли дарё ҳам ушбу мўъжизани асрлардан бери интиқ бўлиб кутаётганидан ва ниҳоят, шу кунларга етишганидан мамнун жилмайиш ила боқади...

Шу палла дарёи Нилнинг жимир-жимир қилган сувларига термулиб турган Аҳмад ал-Фарғоний кўнглидан нималар кечди экан?.. Бир лаҳза она водийнинг қоқ ўртасидан кесиб ўтадиган Яксарт (Сирдарё)ни эсламадими экан? Сирдарёнинг ҳам сатҳини ўлчаш учун ҳозир ўзи ясаган нилометрдек (балки унинг номи сирометр бўларди) бир асбоб зарурлигини дилида туймадими экан? Сирдарёдан чап томонда Туркистон тизмалари этакларида, балки ундан ҳам қуйироқда, ям-яшил дарахтзорлар ичида ястаниб ётган она қишлоғи Қубони кўз олдига келтирмадими экан?..

...Ҳов ана! Қубонинг катта кўчасида иштони ҳам йўқ уч яшар бир болакай офтоб нурида кўпчиб ётган иссиқ тупроқда оёғи куя-куя югуриб бормоқда... Ўша, илм деб, дунё сирларининг тубига етаман деб, дунёнинг у чеккасига кетиб қолган ва қайтишнинг иложини топа олмаган Аҳмаднинг болалиги эмасмикин?.. Шу палла ўзини қаёққа қўйишни билмай калапатра бўлиб ўраб келган афсус аралаш исмсиз туйғулар Нилнинг жилвакор мавжларига тикилиб турган Аҳмад ал-Фарғонийнинг кўзларидан бир томчи ёшни ситиб чиқарди. Ўша бир томчи ёш — Она Ватан соғинчи — абадий соғинчлар эмасмикин?..

Биз у ёғини билмаймиз, у ёғи ёлғиз Аллоҳга аён...

(Давоми келгуси сонда.)

ДОИМИЙ ҲАМРОҲ

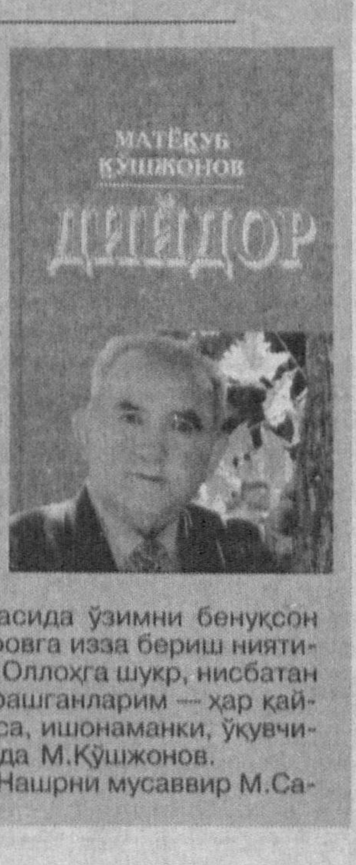

Атоқли адабиётшунос олим ва мунаққид Матёқуб Қўшжонов кейинги йилларда эсдалик жанрида ёзилган бир неча асарларини чоп эттирди. Бу китоблар ўқувчилар томонидан яхши кутиб олинди, адабий жамоатчиликда қизғин муносабат уйғотди. Зотан, олим қаламга олган турли-туман воқеа-ҳодисаларга бой мазмунли умр йўллари ўқувчига ҳаётий сабоқ бериш билан бирга, ўзига хос ибрат мактаби вазифасини ҳам ўтайди.

Яқинда "Шарқ" нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси бош таҳририяти томонидан Матёқуб Қўшжоновнинг "Дийдор" номли эсдаликлар китоби нашр этилди. Муаллиф бу китобида "улуғлар билан ўтган онлари" — республикамиз ҳаётининг турли жабҳаларида фаолият кўрсатган жамоат, фан арбоблари, машҳур олимлар, ёзувчи ва шоирлар билан бевосита хизмат юзасидан, илм ва ижод бобидаги ҳамкорликлари, инсоний муносабатлари ҳақида ҳикоя қилади.

"Ушбу ёдномаларим орқали мен ҳаётимнинг бир парчаси бўлиб қолган воқеа-ҳодисаларни, шахслар фаолиятини бирини биридан устун ёки паст қўйиш, ёхуд улар воситасида ўзимни бенуқсон кўрсатиш, кимнидир кўкларга кўтариш ҳисобига бошқа бировга изза бериш ниятидан йироқман. Зеро, ҳақиқатан ҳам, беайб — Парвардигор. Оллоҳга шукр, нисбатан узоқ умрим давомида кўрган-кечирганларим, учратган, учрашганларим — ҳар қайси ўзича бир сабоқ, ибрат. Энг аввало, ўзим учун, қолаверса, ишонаманки, ўқувчилар, айниқса, ёшлар учун", деб ёзади китобдаги сўзбошида М.Қўшжонов.

"Дийдор" китобига Ш.Холмуродов муҳаррирлик қилган. Нашрни мусаввир М.Самойлов безаган. Китоб уч минг нусхада чоп этилган.

"ДАРДИНГНИ ОЛАЙ, ИНСОН!"

ЯНГИ ЙИЛ ГУРУНГЛАРИ

Ўтган 2003 йил ўзбек киноижодкорлари учун сермаҳсул бўлди. "Қор қўйнида лола", "Ёдгор", "Дев билан пакана" каби жанри, мазмуни ва тасвирий ечими турлича бўлган филмлар ўзбек киносида ўзига хос услубий ва ижодий изланишлар давом этаётганидан далолатдир. Айни кунларда истеъдодли режиссёр Юсуф Розиқов "Дард" деб номланган янги филмини суратга олиш ишларини якунлади. Янги йил байрами кунларида ижодий гуруҳ филмга овоз бериш жараёнини давом эттирди. Биз сценарий муаллифи ва кинорежиссёр, "Ўзбекфилм" киностудияси директори Юсуф Розиқов билан иш жараёнида суҳбатлашдик.

— Юсуф ака, янги филмингиз "Дард" деб номланибди. Бу ўринда нафақат жисмоний дард ва оғриқлар, балки маънавий дарду иллатлар назарда тутилган бўлса керак.

— Публицистик киноасар қилиш ниятимиз йўқ эди. Оғир касаллик, дард, беморни даволаш муҳити, умуман, шу масалалар, муаммолар доирасида инсоний муносабатларни таҳлил этишга ҳаракат қилдик.

"Дард" деб номланган янги филмимизда поэтик ва лирик лавҳалар йўқ, бу ижтимоий филм, мавзуга ёндашув ҳам таъсирли ва жиддий, дардли. Бемор ва шифокор ўртасидаги муносабатлар филм сюжетига сингдирилган. Саратон касаллигига дучор бўлган, ўлимга маҳкум инсонларнинг руҳий оламини, феъл-атворини кузатибгина қолмай, бу даҳшатли касалликни даволашга бел боғлаган шифокор — жарроҳларнинг тўлақонли қиёфасини яратишга уриниш бўлди. Бош қаҳрамонимиз мураккаб тақдирли шахс, бу фидойи инсон учун муҳими ҳаётий ва маиший шарт-шароитлар, қулайлик ва шахсий фаровонлик эмас. У — жарроҳ, ўлим билан яккама-якка олишади, унинг учун муҳими — оғир хасталикни даволаш, беморга ҳаёт ато этиш.

Биз ҳеч бир қаҳрамоннинг тақдирига, дардига бефарқ бўла олмадик. Инсоннинг бошига қанча азоб, ситам ва синовлар тушмасин, у яхшиликка, эзгуликка ишониб, интилиб яшайди. Йўқотишлар, оғриқлар, дардлар ниҳоясида ҳаётга илҳақлик ниш уради уларнинг қалбида.

— Филм мавзуи томошабинни қай даражада қизиқтира олади? Ҳар қалай, мавзу ниҳоятда мураккаб ва жиддий.

— Томошабин ўзига яқин ва таниш воқеалар, тақдирлар, инсонлар ҳаяжонини кузатади. Бош қаҳрамонимиз, истеъдодли жарроҳ-онкологнинг ўтмишда қолиб кетган фожиаси талайгина одамларга яқин экан. Суратга олиш жараёнида кўплаб беморлар билан мулоқотда бўлдик, касалхоналардаги муҳитни ўргандик. Ва айнан шундай хулосаларга келдик.

"Дард" филмида бир персонаж бор. Саратон касаллигига дучор бўлган актриса образи. Бу ролни Шамсиқамар Мансурова ижро этди. Қаҳрамонимизнинг санъатга муҳаббати, ҳаётга ишончи уни саратон касаллиги билан курашишга ундайди. Бундай хислат эса кўп беморларга хос экан.

Кино фақат дам олиш, кўнгилхушлик воситаси эмас. "Дард" филми томошабинни жиддий мулоҳазаларга, ҳамдардликка чорлайди. Филмимиз ўз томошабинини топади, деб ўйлайман.

— Ижодий гуруҳ билан таништирсангиз.

— Доимий ҳамкорим, тажрибали оператор Ҳотам Файзиев филм лавҳаларини тасвирга олди. "Дард"нинг услубига, шаклий ва тасвирий ечимига йўл топа олди. Гарчи ёруғ, қувончли лавҳаларимиз оз бўлсада, қаҳрамонлар руҳиятидаги, нигоҳидаги ҳаётга бўлган илҳақликни нозик чизгиларда акс эттиришга ҳаракат қилди.

Асосий қаҳрамонлар ролларини Рустам Каримов, Фатхулла Маъсудов, Шамсиқамар Мансурова, Жалол Юсупов, Ирода Аҳмедова, Ойбек Одилов каби актёрлар ижро этишди.

Санъат институти актёрлик факултетининг III курс талабаси Ирода Аҳмедованинг ижроси ҳақида алоҳида тўхталиб ўтмоқчиман. Жуда меҳнаткаш, истеъдодли ёш актриса. Унинг ижросидан режиссёр сифатида қониқдим. Келажакда кинода яхши-яхши роллар ижро этишига ишонаман. Ирода қаҳрамони Аълонинг фожиасини, руҳий ҳолатларини моҳирона очиб бера олди.

Истеъдодли актёр Рустам Каримов билан биринчи бор ишлашим. Бош қаҳрамонимизнинг мураккаб тақдирини актёр тўлақонли ифода эта олди.

— Юсуф ака, ўтган йилдан ижодкор сифатида қониқдингизми? Янги йилдан тилакларингиз.

— Мен 2003 йилдан жуда хурсандман. Чунки ўзбек киносида ажойиб филмлар яратилди, ижодий кашфиётлар кўп бўлди. Филмларимиз халқаро киноанжуманларда муносиб тақдирланди. Режиссёр Зулфиқор Мусоқовнинг "Осмондаги болалар" филми бир нечта совринларга сазовор бўлди. "Ўртоқ Бойкенжаев" филми эса "Ника" номинациясига киритилди. Ёш киноижодкорлар Аюб Шаҳобиддинов ва Ёлкин Тўйчиевнинг "Қор қўйнида лола" дебют филми Боку кинофестивалида совриндор бўлди. Мультипликация соҳасида ҳам яхшигина ютуқларга эришдик.

Ҳозир "Ўзбеккино" компанияси билан ҳамкорликда катта тажриба ўтказяпмиз. Гап янги филмларни томошабинга етказиш усуллари ҳақида боряпти. "Дев билан пакана" филмида бу усулнинг ижобий самарасини кўряпмиз. Бизда ҳали бундай изчил ва чиройли тарзда филмлар намойиш этилмаган. Назаримда, бу энг тўғри йўл. Томошабинга нисбатан ҳурмат ва эътиборнинг белгиси бу. Бугунги кунда мухлисни жалб эта олиш муҳим.

Тилагим, мухлисларимизнинг кинога қизиқиши сўнмасин. "Ўзбек киноси қайтадан жонланяпти, тараққий этяпти", деган фикрларга тўлиқ қўшилган ҳолда, томошабиннинг кинога ишончи йўқолмасин, дейман. Янги йилда томошабинларга манзур бўладиган, уларнинг қувончу дардига яқин бўлган филмларни кўпроқ яратишга ҳаракат қиламиз.

Феруза НОДИРОВА

АФҒОНИСТОН САФАРИ

"НАВОИЙ АНЖУМАНИ"

ЮРГАН ДАРЁ...

Илмий сафаримизнинг ўнинчиси биз учун алоҳида аҳамият касб этади. Президентимиз Ислом Каримовнинг таклиф ва кўрсатмалари асосида ҳукуматимиз махсус қарор қабул қилган эди. "Буюк аждодларимизнинг Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан ташқарида дафн этилган жойларини аниқлаш ва ободонлаштиришга доир чора-тадбирлар тўғрисида"ги мазкур тарихий ҳужжатнинг 5-бандида Бобур номидаги халқаро жамғарма номи ҳам алоҳида зикр этилган эди: "Бобур номли халқаро жамғарманинг буюк аждодларимиз хотирасини тиклаш ва абадийлаштиришга доир фаолияти маъқуллансин..." Камтарона жамғармамиз фаолиятига берилган бу юксак баҳо ва эътироф биз учун ғоят шарафли эди, айни пайтда у зиммамизга янада жиддий масъулият юклади. Навбатдаги сафаримиз режаларини мазкур қарор ҳамда Юртбошимизнинг Эрон ва Афғонистон президентлари билан учрашуви чоғидаги фикр-мулоҳазалари асосида қайта кўриб чиқдик. Бўлажак халқаро йўл — Термиз — Мозори Шариф — Шибирғон — Маймана — Ҳирот — Тойибот йўлидан юришга аҳд қилдик.

Мозори Шарифда яхши бир тадбир, биз учун муҳим воқеа устидан чиқдик: шаҳардаги кўп қаватли "Жузжон" савдо маркетининг бешинчи қаватида жойлашган "Навоий анжумани"нинг навбатдаги машғулоти ўтаётган экан. Гурунгни анжуман раисининг ўринбосари, Балх дорулфунунининг адабиёт ва инсонпарварлик илмлари факултети муаллими устод Саид Муҳаммад Олим Лабиб бошқараётган эди. Улар орасида, жумладан, бир вақтлар Тошкентда ҳуқуқшунослик бўйича малака ошириш босқичини ўтаган Қори Абдураҳим Айний, Балх вилояти маданият бошқармаси раиси Абдулла Руин, ёзувчи Сардор Муҳаммад Раҳмон ўғли, шоирлардан — Абдулазиз Деҳқон, Соли Муҳаммад Хассос ва бошқалар бор эди.

"Навоий анжумани"нинг мақсад ва вазифалари Афғонистонда яшовчи туркийзабон халқларнинг тили, тарихи, адабиёти, умуман маданиятини қайта тиклаш, ривожлантириш, тарғибу ташвиқ қилишдан иборат экан.

Анжуман қатнашчилари Ўзбекистон адабиёти, маданий ҳаёти билан қизиқдилар. Савол-жавоблар бўлди. Бобур жамғармаси ва Навоий анжумани ўртасида ўзаро алоқаларни йўлга қўйиш тўғрисида таклифлар тушди ва маъқулланди.

АБДУРАШИД ДЎСТИМ ҚАРОРГОҲИДА

Эртасига Шибирғонга жўнадик. Йўл-йўлакай Балх шаҳрига кириб, Бобораҳим Машраб қабрини зиёрат қилдик. Кеча балхлик шоир, "Навоий анжумани" аъзоси Абдулазиз Деҳқон ўз маблағи ҳисобидан Машраб қабрини таъмирлатиб қўйганини айтган эди. Дарҳақиқат, 1992 йилги сафаримиз чоғида бу қабр жуда ҳам аянчли ҳолатда эканлигининг гувоҳи бўлган эдик, ҳарқалай, бетондан кенг супа қилиниб, унинг ўртасига қабр тош қўйилибди ва мармар тахтага ушбу лаҳаднинг қаландар шоир Бобораҳим Машрабга тегишли эканлиги битилибди.

Шибирғонда генерал Абдурашид Дўстим билан учрашдик. У бизни муҳташам қароргоҳининг ҳовлисида қабул қилди. Суҳбат самимий ва дўстона бўлди. Афғонистон Шимолий вилоятлар ҳудудининг раҳбарларидан бири бўлмиш Дўстим Ўзбекистонда юз бераётган ўзгаришлардан, Президент Ислом Каримовнинг халқаро фаолияти ва нуфузидан мамнун эканлигини изҳор этди. Биз унга республикамиз ҳукуматининг буюк аждодларимиз оромгоҳларини ободонлаштириш борасидаги саъй-ҳаракатлари, сафаримизнинг мақсад ва вазифалари тўғрисида гапирдик.

Шу кеча қароргоҳнинг мўътабар меҳмонларга мўлжалланган қўноқхонасида тунадик.

Оқшом Сарипулни зиёрат қилиб қайтдик. Сарипул — бу тарихий кўприк — Алишер Навоий қурдирган бир неча ўнлаб катта иншоотлардан бири, мана беш асрки, ҳалиҳамон мустаҳкам турибди.

УҚУБАТЛИ ЙЎЛЛАР. ЯШНАЁТГАН ҲИРОТ

Майманадан у ёғи — деярли Ҳиротгача дашт, тоғу довонлар, даралар оралаб кетдик. Тизза бўйи тупроқ. Хуллас, бу "сўқмоқ"ни йўлга айлантириш учун қанча маблағу меҳнат сарф бўлишини тахминан тасаввур қилиш мумкин. Лекин Ўзбекистоннинг денгизга, дунёга чиқиши учун бу йўл жуда зарур экан, демакки, маблағ ҳам, куч ҳам топилади!

Бу гал бизни Ҳирот очиқ чеҳра ва гуллар билан қарши олди. Шаҳар тубдан ўзгариб кетган.

Мусалло майдонида ҳам ҳолат хийла ўзгача эди: Алишер Навоий ва Гавҳаршодбегим мақбаралари атрофи — тахминан тўрт гектарча ер қўрғонланиб, катта темир дарвоза қурилибди. Навоий сағанасининг тушиб кетган жойлари урилиб, эпақага келтирилибди, Гавҳаршодбегим мақбарасини таъмирлаш бошланибди. Мақбаралар билан кириш дарвозаси ўртасидаги йўлакларнинг четларига ҳар хил гуллар экилибди.

Қўрғонга "Гавҳаршодбегим боғи" деб ном қўйишибди.

Ҳиротликлар пири саналмиш Абдулла Ансорий мақбараси чинакам зиёратгоҳга айланган, унга борадиган йўл равон ва асфалт эди. Форс-тожик адабиёти намояндаларидан бири, Алишер Навоийнинг устози Абдураҳмон Жомий қабр-мақбарасининг ҳолати ҳам яхши.

Машҳур мусаввир, ўзбек мусаввира санъатининг дарғаси, мўъжаз рангтасвир устаси Камолиддин Беҳзоднинг қабри Ҳиротнинг ғарби-шимолий томонидаги адирлар тепасида бўлиб, мақбарасиз эди; унга мақбара тиклаш ҳам ўнғайсиз эди, чунки Беҳзод қабрининг ён-атрофларида бошқа қабрлар ҳам кўп бўлиб, улар бир-бирига жуда яқин жойлашган.

Султон Ҳусайн Бойқаронинг қабр тоши ҳамон ўшандай — атрофи очиқ, ёлғиз турибди.

МАВЛОНО ЛУТФИЙ ВА УНИНГ ҚАБРИ

Мавлоно Лутфий қабрини кўп машаққатлар билан топдик. Тарихий-адабий манбаларда шоирнинг "Ҳиротнинг Деҳи канор мавзеида", "Ҳирот атрофидаги хиёбонлардан бири — Деҳи канорда" таваллуд топгани, ижод қилгани ва шу жойда дафн этилгани битилган. Ҳолбуки, Деҳи канор Ҳиротниг хиёбонларидан бири эмас, шаҳардан ўттиз чақирим кун чиқишдаги дашт в... қишлоқ экан. Буни биз Ҳиротнинг тарихнавис, билимдон кишиларидан бўлмиш Мавлоно Анбарийдан суриштириб билдик.

— Шаҳзода Қосим зиёратгоҳи — қабристони бор. Мавлоно Лутфий шаҳзода Қосим қабрининг кун чиқиш тарафига қўйилган бўлиши керак, — деди олим янаям аниқроқ қилиб.

Деҳи канор йўли ҳам носоз эди. Бепоён Буталай дашти оралаб кетдик. Икки соатлар чамаси юрдик. Иттифоқо рўпарамиздан бир йигит келиб қолди. Шаҳзода Қосим мозорини сўрадик.

— Тўғри кетаяпсизлар, яқин қолди, — деди у.

Дарҳақиқат, бироздан кейин чоғроқ бир пахсали қўрғонча кўринди. Жануб тарафидаги эшик ўрнидан кирдик. Ўртада шунчаки тепаликка ўхшаган бир қабр — катта-кичик тош уюми.

— Наҳотки шу тош уюми Лутфийнинг қабри бўлса? — деймиз ҳайрон бўлиб. — Ахир, Лутфий катта шоир, Ҳирот адабий мактабининг пешқадам вакилларидан бири бўлган-ку. Уни "ўз замонасининг малик улкаломи" деган унвон билан атаганлар. У турк ва форс-тожик мумтоз адабиётининг йирик намояндаси, Навоийнинг устози, Абдураҳмон Жомий билан дўст бўлган, Навоий ижодига катта эътибор билан қараган. Айни вақтда Алишер Навоий ҳам Лутфий ижодига юқори баҳо берган.

Лутфий форс-тожик тилида ҳам ижод қилган, лекин ўзбек тилидаги шеърлари билан шуҳрат қозонган. Тарихчи Хондамир "Мавлоно Лутфий сўз лутфида ягонаи даврон эди, ундан илгари ҳеч ким туркий тилда шеърни ундан яхшироқ айта олмаган эди", деб ёзади.

Биз масалага ойдинлик киритишга қарор қилдик ва қўрғонча ёнидан ўтган ўзандан пастга — Жануб томонда элас-элас кўринаётган дарахтзорлар томон юриб кетдик.

Хуллас, кўп машаққатлар билан яна бир соатдан ортиқ юриб, одамлардан сўраб, ҳақиқий шаҳзода Қосим қабристонини топиб бордик. Бу энди хийла катта — тахминан икки гектар атрофидаги пахса деворли қўрғон бўлиб, у Дашти канор ўртасида, Деҳи канор қишлоғидан икки чақиримча Шимолда эди.

Қўрғон ичида боя кўрганчалик яна бир қўрғонча бўлиб, унинг ўртасида сўри сифат баланд супа ва унинг устида катта тош уюми бор эди — бу чинакам Шаҳзода Қосим қабри эди.

Узун соқолли, камсуқум шайх Абдул Ваҳоб ҳам, иттифоқо келиб қолган деҳқон Абдураҳмон ҳам Лутфий ҳақида, унинг қабри тўғрисида ҳеч нарса билмас эди.

Биз Мавлавий Анбарийнинг гапларини айтганимиздан сўнг Абдул Ваҳоб ҳужраси ёнидаги бир ихчам қўрғончани кўрсатиб:

— Мана бу жойда ҳам бир қабр бор, лекин кимники эканлигини, тўғриси, билмайман, — деб қолди.

Ҳиротлик ҳамроҳимиз, Мавлоно Анбарийнинг ўғли Тоҳиржон билан Абдураҳмон девор оша қўрғонча ичига тушишди-да, белкурак билан тупроқни ковлай бошладилар. Анчадан кейин қалин ва узун мармар тош чиқди, офтобада сув олиб, уни ўша жойда ювдилар ва ниҳоят:

— Топилди, топилди! — деди Тоҳиржон севиниб.

Тошга уч сўз битилган эди: "Мавлоно Лутфий Ҳиравий".

Ҳаммамизнинг ҳам қувончимиз чексиз эди. Муқаддас Қуръон оятларидан тиловат қилиб, Лутфий ҳазратларининг руҳи-покига бағишладик.

Ҳиротга кеч қайтдиг-у, тўғри сангтарошлар растасига бордик. Мармар тошга ёзув буюрдик. Эртасига мармар тахтани олиб, яна Деҳи канорга жўнадик.

Шайх Абдул Ваҳоб бизни яна сассизгина, мулойим жилмайиб кутиб олди, унинг ёрдамида Лутфий дафн этилган қабр қўрғончасини токчасимон қилиб ўйдик-да, "Бу оромгоҳ пок Аллоҳ лутфи дарёсининг ғаввоси, урфонга элтувчи ғазал иқлимининг султони, ҳазрати Лутфий Ҳиравийникидир..." каби жумлалар ўйиб ёзилган мармар лавҳани жойлаштириб, атрофини сувaб маҳкамладик.

Шундан кейин шайх Абдул Ваҳобга атаган назру ниёзларимизни бериб, Ҳиротга қайтар эканмиз, ҳаммамизнинг кайфиятимиз чоғ, бугунги қилган тадбиримиздан мамнун эдик.

ҚАНДАҲОР. ЧЕҲЛ ЗИНА

Навбатдаги йўналишимиз Ҳирот-Қандаҳор эди. Маълумки, бу шаҳар ўзининг тоғлари ва боғбоп ерлари билан Заҳириддин Муҳаммад Бобурни ўзига ром этган. Шу боис бу шаҳарни фатҳ қилиши муносабати билан Ғарб тарафдаги баланд тоғнинг шундоқ тумшуғ томонини ўйдириб, унга гўзал гумбазли айвон солдирган. Айвонга чиқиш учун ётқизилган тошлар ва тоғнинг ўзидан 40 та зина ясалган, шунинг учун бу тарихий тош обида "Чеҳл зина" номи билан машҳур бўлиб, китобларга кирган. Унинг тоқисига, ичларига иморат соҳиблари — Бобур Мирзо ва унинг фарзандлари шаънига настаълиқ хатида мақтов ёзувлари ўйиб битилган.

Айвон олдидаги тошсупанинг икки четида тошдан ясалган шер ҳайкали ҳам бўлганлигини тахмин қилдик: ҳар икки томонда занжир ва шер думининг қолдиқлари бор эди. Демак, шерларни кимдир кўчириб олиб кетган.

Тош айвон солинган тоғ рўпарасидаги Бобур Мирзо бунёд этган Чаҳорбоғ одамларга томорқа сифатида бериб юборилган эди, шунинг учун уни кўрмак имкони бўлмади.

ҒАЗНА. АЛ-БЕРУНИЙ ҚАБРИ АҲВОЛИ

Ғазна вилоятининг ҳокими ҳожи Асадулло Холид ёш — ўттиз бешлардаги бўйчан, истарали йигит эди.

Бу ерда америкалик меҳмонлар — бир аёл ва бир неча эркак ҳам бўлиб, ҳожи Асадулло улар билан инглиз тилида гаплашарди. У рус тилида ҳам анча-мунча сўзлай оларди.

— Мен Тошкентда бир неча бор бўлганман, — дейди у, — менга шаҳар ҳам, одамлар ҳам кўп маъқул бўлди. Энди сизлар билан кўришиб, танишганимдан хурсандман. Маънавият ва бошқа кўп соҳаларда афғонлар билан ўзбеклар ўртасида анча муштаракликлар бор. Сизларнинг саъй-ҳаракатларингиз фақат афғон ёки ўзбек халқи учунгина эмас, умуман, Осиё халқлари учун ҳам муҳим аҳамиятга эгадир.

Суҳбат давомида, шубҳасиз, афғон заминида ётган буюк аждодларимиз, жумладан, улуғ олим, мутафаккир Абу Райҳон Беруний ва унинг қабри ҳақида ҳам сўз очдик:

— Беруний ва унинг ўлмас, бебаҳо мероси нафақат афғонлар, нафақат ўзбекларники, балки башариятнинг мулкидир, шунинг учун унинг қабри-мақбарасини тиклаш, атрофини ободонлаштириш ҳаммамизнинг бурчимиздир.

— Албатта, — деди ҳоким, — биздан нима ёрдам зарур бўлса, кўрсатамиз.

Шу куни Ғазна ҳокими бизни қуюқ меҳмон қилди, қароргоҳи меҳмонхонасидан жой берди.

Эртасига эрталаб Ғазна шаҳар ҳокими Ҳаким жаноблари, тарих, фалсафа фанлари муаллими ҳожи Абдураҳмон Ҳакимий ҳамроҳлигида Беруний қабри бошига бордик. Ўша-ўша "қабр" — бир уюм тош. Озгина ерга экилган буғдой ўриб олинган, нарёғида турли экинлар, ёввойи ўтлар ўсиб ётарди.

Жаҳон тан олган аллома, Ўрта асрнинг буюк қомусий олими бўлган бир мўътабар зотнинг мақбарасидан-ку ном-нишон қолмаган, қабри ҳам бир ҳовуч дарё тошидан иборат бўлиб турибди-я!

— Аллома қабрининг бундай ачинарли ҳолга тушиб қолишининг сабаблари кўп, тарихдаги беомон жанглар деймизми, ўтмишдаги айрим ҳукмдорларнинг маънавиятга, маърифатга, илмли машҳур зотларга ҳавас билан эмас, ғараз билан муносабатда бўлишлари натижаси, деймизми...

Назаримизда, муаррих, муаллим ҳожи Абдураҳмон Ҳакимий юрагидаги гапларни айтди: демакки, унинг ҳам алами ичида экан.

Шаҳарга қайтиб, кечаги келишувимиз бўйича тўғри вилоят ҳокимлигининг идорасига бордик.

Қабулхонада ўтириб, Афғонистон Республикасининг Ғазна вилояти ҳокимлиги ҳамда Бобур халқаро жамғармасининг ўзаро ҳамкорликда Абу Райҳон Беруний қабр-мақбарасини тиклаш ва унинг атрофида боғ-хиёбон вужудга келтириш тўғрисида ўзбек ва форс-тожик тилларида шартнома ёздик (илмий сафаримизнинг янги аъзоси, Афғонистон фуқароси Муҳаммад Анвар шу жойда ҳам асқотди).

Кейин ҳоким ҳожи Асадулло Холид хонасида яна суҳбат бўлди, шартномаларга имзо чекилди.

ЭССИЗ, ЭССИЗ КОБУЛ...

Кобул шаҳри кўрган "жабру ситам"лар олдида Қандаҳор ва бошқа шаҳарларники ҳолва экан. Шаҳарнинг асосий қисмларида соғ бино жуда кам қолган эди.

Яхшиямки, элчихонамиз жойлашган мавзе уруш асоратларидан холи экан.

Элчимиз меҳнат таътилида экан, унинг ёрдамчиси Носиржон Ғиёсов ва консул Искандар Қодиров бизни қувонч билан кутиб олишди. Уларнинг ёрдамида Афғонистон маданият ва ахборот вазири Доктор Саид Маҳдум Рахин билан учрашиб, таассуротларимиз ва галдаги режаларимизни ўртоқлашдик.

Биз энди тезроқ Бобур боғини, ундаги тарихий-маданий иншоотлар ҳолатини кўришга ошиқдик.

Аҳвол, ҳарқалай, одамни суюнтирадиган эмас эди. Подшо қароргоҳи ва унинг оиласи истиқоматгоҳи ўнглаб бўлмас даражада нураган, бузилган, томлари ўпирилиб тушган эди. Бобур Мирзо қабри тепасидаги соддагина, мўъжазгина мақбаранинг томи вайрон бўлган, девор-устунларида беҳисоб ўқ излари қолган эди.

Аммо бу ерда ҳам кўнгилни кўтарадиган воқеалар содир бўлмоқда — боғда машҳур халқаро Оғахон жамғармаси ҳомийлигида таъмирлов бошланган — Шимол ва Шарқ томонларга девор тикланган, мақбаранинг Ғарб тарафидаги намозгоҳда қурувчи-таъмирловчилар шиддат билан ишлашмоқда эди.

ЎКИНЧ ВА СУЮНЧ ҲАМИША ЁНМА-ЁН

Бомиёнда қиладиган жиддий ишимиз йўқ эди. Йўл ҳам расво, бунинг устига асосий йўлдан бурилиб, анча ичкари кирилар эди. Қолаверса, у жойларда ҳали хавф-хатар бутунлай бартараф этилгани йўқ, деган гаплар қулоғимизга чалинган эди. Лекин биз толибонлар вайрон қилган бир неча минг йиллик тарихий обидалар — будда ҳайкалларини бир кўриб қайтиш истагида мошина чамбарагини Ғазна — Кобул йўлидан Ғарбга қараб бурдик. Бизда у улкан ва маҳобатли (ахир, бўйи 54 метр, деб ўқиганмиз) тош ҳайкалларнинг лоақал бир қисми соғ қолгандир, деган умид бор эди. Афсуски, умидларимиз пучга чиқди. Ҳар учала (эр, хотин ва бола сиймолари акс эттирилган) маъбуданинг — санъат асарининг ўрни қолган эди, холос.

Бомиёндан маъюс таассуротлар билан қайтиб, яна Кобул йўлига тушиб олдик. Йўл тоғ оралиқлари — баланд-паст, ваҳимали довонлардан иборат эди. Бир жойда кўприк қурилишига дуч келиб қолдик. Иншоот атрофида Тошкентдан, Андижондан, умуман, Ўзбекистондан келган техникалар — булдозер, скрейперлар ишламоқда эди. Билсак, "Ўзавтойўл" давлат акциядорлик концернининг қурувчилари экан. Уларнинг бошлиғи, концерннинг махсус ишлар бўйича бош муҳандиси Содиқжон Холиқов ҳам шу ерда экан. Маълум бўлишича, бу йўл қурувчиларимиз томонидан битказилаётган 8-кўприк экан.

Биз ўз ватандошларимизнинг бу беминнат ёрдамини кўриб қувондик.

ҚАЙДАСАН, ИШКАМИШ?

Бобораҳим Машрабнинг Балхда қатл қилиниб, шу жойга дафн этилгани ва лекин қалби ўтлиғ шоирнинг Ишкамишда ҳам қабри борлиги манбалардан маълум. Биз аввало ҳамюрт шоиримиз қабрини зиёрат қилиш ва унинг жасади-ҳоки Ишкамишга қай тарзда бориб қолгани ҳақидаги ривояту нақлларнинг қайси бири росту, қайси бири ёлғон эканлигини аниқлашни ҳам дилимизга тугиб қўйган эдик.

Пули Хумри вилояти ҳокими муҳандис Муҳаммад Умар аввалига "у ёнлар нотинчроқ, йўли ҳам яхши эмас", деб бизни қайтармоқчи бўлди, аммо ниятимизнинг қатъийлигини билгач, вилоят газ ва нефт бошқармаси бошлиғи, ишкамишлик ҳожи Абдул Қодирни қўшиб берди.

Бобораҳим Машраб қабри қишлоқнинг Ғарб томонидаги ясси бир тепаликда эди. Зиёратгоҳга келаётган аёллар кўп эди, билсак, чоршанба — хотин-қизлар зиёрат қиладиган кун экан.

Мақбара — мақбара эмас, гувала-лойдан тикланган, шифтлари оддий, ҳари-тўсинли, ўртача ҳажмдаги бир уй, ҳужра эди. Ўртадаги қабр атрофи тахта-ёғоч билан супасимон қилиб ўралган ва устига зангори духоба ёпилган эди.

Ҳожи Абдул Қодир бизнинг келганимиздан хабар берган эди, ҳадемай улус, яъни туман валийси, қўмондони, маҳаллий аҳоли вакиллари, Машраб қабрига яқин жойда яшовчилар тўпланишди.

Биз Бобораҳим Машрабнинг бу овлоқ тепаликдан қўнимгоҳ топиши сабаблари билан қизиқдик. Афсуски, улар ҳам Бобораҳим Машраб ҳақида Ўзбекистонда чоп этилган китоблардаги маълумотлардан, унинг қабрлари тарихи тўғрисида эса, бизга маълум бўлган афсона ва ривоятлардан бошқа манба ва ахборга эга эмас эдилар. Лекин энг муҳими, улар Машрабнинг машҳур шоирлигини билишар, уни Шо Машраби Қаландар, деб аташаркан. Ҳужранинг деворларига ўзбек ва форс-тожик тилларида Машраб ғазалларидан парчалар битилган матолар илинган эди.

Бир мўйсафид бизга Машрабнинг бундан юз йиллар аввал Бухорода чоп этилган девонини тақдим этди. Умуман, Ишкамиш бизда алоҳида таассурот қолдирди. Бу ерда ўзбеклар кўп ва улар ўз тилларини яхши билишар, Ўзбекистон ҳақидаги тасаввурлари, фикрлари яхши эди.

Зокиржон МАШРАБОВ,
Бобур номидаги халқаро илмий экспедиция раҳбари,
Қамчибек КЕНЖА,
экспедиция аъзоси

Дунё – кенг...

АМЕРИКАЛИК ОЛИМЛАР ЮТУҒИ

Ўтган ҳафта якшанба куни америка космик агентлиги НАСА раҳбарияти ўзининг Марс сайёраси тадқиқотига бағишланган дастури муваффақиятли давом этаётганини хабар қилишди.

Маълум бўлишича, "Спирит" деб номланган аппарат Марс сатҳига етиб борган ва дастлабки сигнални Ерга узатган. Шундан сўнг, видеотасвир — харсанг тош, сувсиз жигарранг манзара кўриниши намойиш этилган.

НАСАнинг етакчи илмий ходимларидан академик Роальд Сагдеевнинг хабар беришича, икки ҳафта мобайнида ўзиюрар аппарат қуёш батареяларига қувват йиғиб, шундан кейин тадқиқот ишларини бошлайди. Аппарат Марс сатҳидан бир неча юз метрли майдондан тупроқ намунасини олиб, уни анализ қилишга киришади. Бундан кузатилган мақсад эса, Марс сайёрасида органик ҳаёт изларини қидиришдир.

— Эҳтимол, биз яқин-орада Марсда ҳаёт борми, деган саволга жавоб олармиз, — деди академик Р.Сагдеев. — Бироқ бу борадаги европаликлар дастури олимлар кутганидай муваффақиятли амалга ошмагани ачинарли, албатта. Шунга қарамай, америкалик олимларнинг ютуғи катта умид уйғотмоқда.

ЎРТОҚ АЙБО ХИЗМАТИНГИЗГА ҲОЗИР

Япониялик мутахассисларнинг кашфиётлари доимо жаҳон халқларини ҳайратга солиб келган. Кейинги янги ихтиролардан бири сифатида тақдим этилган сунъий интеллектли Айбо (японча "ўртоқ" дегани) роботи бир қатор фазилатлари билан тезда эътиборга тушди.

"Сони" компаниясида яратилган бу "дастёр" бир йўла кўплаб юмушларни бажаришга қодир экан. Мисол учун, Айбо хонадаги мебелларни бир жойдан бошқа жойга кўчиради, дераза ойналарини чиннидай тозалаб артиб қўяди... Телефон қўнғироқларини "эшитган" заҳоти, уйдагиларни бундан хабардор қилади.

Ақлли темир "дастёр"нинг баҳоси уч минг олти юз доллар туради. Айбони дастлаб "Сони" сайти орқали намойиш этишганда, атиги ўн беш дақиқада уч минг беш юз донаси сотилиб кетди. Германияда чиқадиган "Кибернетик" журналининг ёзилишича, японлар бу фойдали "ўйинчоқ"нинг фазилатларини дарҳол юқори баҳолашган.

БРИТНИНИНГ ҲАЗИЛИ

Ҳали ёш бўлишига қарамай, америкалик хонанда Бритни Спирс бир қанча рикордлар ўрнатиб, ғарб эстрадасининг ёркин юлдузларидан бирига айланди. Уни поп-музика тарихида энг омадли хонанда, деб ҳисоблашади.

Спирснинг тўртинчи альбоми "Билборд" журналида эълон қилинган икки юз энг яхши албом рўйхатидан жой олди. 1999 йилдан бери унинг албомлари жами эллик тўрт миллион нусхада кўпайтирилиб, бутун дунёда сотилган.

Яқинда Бритни Спирс яна бир рекорд ўрнатиб, ҳаммани ҳайратга солди. У жуда қисқа муддатда эрга тегиб, ажралиб улгурди.

Воқеа бундай бўлганди: кечки кўнгилхушликдан сўнг, Бритни эрталаб туриб, анча вақтдан бери "қаймоқлашиб" юрган дўсти Жейсон Александр билан кичик бир черковга йўл олди. Черковда ёш келинкуёв меҳроб олдида бир-бирларини севишларини айтиб, никоҳдан ўтишди. Бироқ орадан икки соат ўтибоқ, хонанданинг ишончли иш юритувчилари келин ва куёв "ўткинчи ҳис-туйғуларга берилишганини" айтишиб, тез орада бу никоҳ бекор қилинишини билдиришди.

Маданият ишлари вазирлигининг "Ўзбектеатр" ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмаси Алишер Навоий номидаги Наманган вилоят мусиқали драма театри бош дирижёри Маҳмуджон Имомовга падари бузруквори **АҲМАДЖОН отанинг** вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 136-56-48
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 136-56-50 *Ижтимоий ҳаёт бўлими: 133-49-93*
Санъат бўлими: 136-56-48 *Назм ва наср бўлими: 133-49-93*

Бош муҳаррир Мурод АБДУЛЛАЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди.
Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Байрамали МУҚИМОВ
Саҳифаловчи — Шоҳруҳ ҚОСИМОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 21.00.

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 00024-рақам билан рўйхатга олинган. Буюртма Г — 861. Ҳажми — 3 босма табоқ, Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ. СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН